არსენა ჳონჲა̄ნ.

მეგმარეშ ი ბალხარე ქახჷლე ხორაჳ.

Арсенъ Оніанъ.

СБОРНИКЪ
СВАНСКИХЪ НАЗВАНІЙ ДЕРЕВЬЕВЪ И РАСТЕНІЙ
(НА ЛӐШХСКОМЪ НАРѢЧІИ).

ПЕТРОГРАДЪ.
ТИПОГРАФІЯ АКАДЕМІИ НАУКЪ (ВАС. ОСТР., 9 ЛИНІЯ, 12).
1917.

Напечатано по распоряженію Академіи Наукъ. Май 1917 года.

Непремѣнный Секретарь, Академикъ *С. Ольденбургъ*.

ОТЪ РЕДАКЦІИ.

Собиратель сванскихъ сказокъ и пѣсенъ, о. Арсенъ Оніанъ Arsena Wonyān), пожелалъ сотрудничать со мною и по составленію сванскаго словаря; въ связи съ этимъ онъ получилъ отъ меня между прочимъ порученіе собрать сванскія названія деревьевъ и вообще растеній, которыя извѣстны на родномъ его нарѣчіи въ Лāшхѣ, восточномъ отрѣзкѣ Цхенис-цкальской Сваніи. Взявшись за дѣло, о. Арсенъ не ограничился лāшхскими матеріалами, а внесъ въ нихъ и названія изъ нѣкоторыхъ другихъ нарѣчій и говоровъ, въ частности и изъ нарѣчій Верхне-ингурской Сваніи. Въ числѣ названій имѣются и совсѣмъ новыя заимствованія изъ русскаго языка непосредственно или черезъ грузинскій, какъ то «горчица», «махорка», «картофель», «сѣмячки» и т. п. Помимо названій растеній, болѣе исчерпывающе — деревьевъ и затѣмъ травъ, авторъ внесъ термины по растительному міру, въ частности по различнымъ дѣйствіямъ, относящимся къ этимъ матеріаламъ, напр. გატღანავაივ. Вошли въ словарь и названія грибовъ. Использовать работу въ готовящемся къ печати Сванско-русскомъ словарѣ мнѣ показалось не вполнѣ цѣлесообразнымъ, и она издается особой книжкой.

Изданіе можетъ представить интересъ не только для филолога, но и для естественника; болѣе того, лишь пройдя черезъ руки ботаника, изучающаго флору Сваніи, и получивъ соотвѣтственное реальное опредѣленіе, собранный въ изданіи матеріалъ, переработанный въ реальный ботаническій словарь, и можетъ быть использованъ лексикографомъ.

Лингвисту также придется поработать надъ нимъ, раньше чѣмъ опознать во всѣхъ отдѣльныхъ названіяхъ корни, безъ чего аналитическое размѣщеніе ихъ по словарю невозможно.

Въ настоящей работѣ названія расположены не аналитически по корнямъ, а по готовымъ словамъ, въ обычномъ алфавитномъ порядкѣ и согласныхъ и гласныхъ, входящихъ въ составъ оформленнаго вида каждаго изъ нихъ. Только для гласныхъ принята, впрочемъ не въ первый разъ, послѣдовательность, не прерывающаяся промежуточными согласными традиціоннаго грузинскаго алфавита, и потому названія съ начальными гласными выдѣлены особо, помѣщены въ началѣ въ послѣдовательности ა, ე, ი, ო, უ, ჱ, ჳ (съ начальнымъ ჷ не оказалось ни одного названія), но и они распредѣлены съ соблюденіемъ обычнаго алфавитнаго порядка. Даже явные префиксы, какъ то მე-, მუ-, მჷ-, ნა- и т. п. не могли заставить насъ отступиться отъ разъ принятаго распорядка — размѣщенія словъ по готовымъ формамъ, въ данномъ случаѣ — со включеніемъ префиксовъ.

Описанія, всѣ бытового характера, даны на сванскомъ же языкѣ, иногда въ двухъ и болѣе видахъ сообразно тому, какъ автору объясняли названія или опредѣляли растенія въ различныхъ мѣстахъ или различныя лица. Эти описанія иногда расходятся не по существу, а лишь по изложенію, и тогда описательный текстъ интересъ представляетъ исключительно филологическій.

Когда названіе — ла̄шхское, особаго на то указанія нѣтъ. Спеціальное указаніе дается, когда названіе не ла̄шхское или объясненіе записано за предѣлами Ла̄шха, какъ то —

იფა̄რს *въ Ипа̄рѣ*, т. е. на ипарскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

ბეჩუს *въ Бечо*, т. е. на бечойскомъ говорѣ нижне-ингурскаго нарѣчія.

კა̄ლს *въ Ка̄лѣ*, т. е. на кальскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

ლატალს *въ Латалъ*, т. е. на латальскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

ლენჯე̄რს *въ Ленджеръ*, т. е. на ленджерскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

მესტიას *въ Местіи*, т. е. на местійскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

მუ̄ლახს *въ Мулахъ*, т. е. на мулахскомъ говорѣ верхне-ингурскаго нарѣчія.

ჩო̄ლურს *въ Чолуръ*, т. е. на чолурскомъ говорѣ (въ Цхенисц̓кальской Сваніи).

ცხუმარს *въ Цхумаръ*, т. е. на цхумарскомъ говорѣ нижне-ингурскаго нарѣчія.

ჭჳე̄ლეშს *въ Ч̆уелйшъ*, т. е. на ч̆велйскомъ говорѣ лā̆шхскаго нарѣчія.

О. Арсенъ по говорамъ не лā̆шхскаго нарѣчія даетъ лексическій матеріалъ, отмѣчая факты, сами названія, въ предѣлахъ звуковыхъ средствъ лā̆шхской рѣчи, безъ соблюденія особенностей звуковой системы представляемаго матеріаломъ говора; судя по всему, о. Арсенъ не бралъ на себя задачу отразить въ своихъ записяхъ стилистическую или фонетическую природу говоровъ не родныхъ его нарѣчій сванскаго языка, какъ можно видѣть и по принятымъ имъ формамъ названій селъ. Слѣдовательно, языкъ всей работы — лā̆шхское нарѣчіе. Приходится отмѣтить также отсутствіе часто постановки ударенія, когда оно не сохраняетъ обычнаго мѣста на второмъ слогѣ съ конца, а стоитъ на послѣднемъ. Правда, въ общемъ категоріи словъ съ удареніемъ на послѣднемъ слогѣ извѣстны, такъ, напр., формы сравнительной степени — ხოჩà, ხოშà и т. п., род. падежа мѣстоименія 3-го лица — ეჩà и др., но могутъ быть примѣры того же явленія, пока не наблюденные, и такіе случаи, а для осторожности вообще всѣ случаи съ удареніемъ на послѣднемъ слогѣ слѣдовало соотвѣтственно отмѣчать въ письмѣ. Чуялось, кромѣ того, мнѣ, что о. Арсенъ порой отмѣчалъ долготу

вмѣсто постановки ударенія, особенно — на послѣднемъ слогѣ, когда таковымъ является энклитически использованный союзъ ი *и*, и мѣстами я позволилъ себѣ возстановить удареніе (-ი̀) вмѣсто стоявшей по записи долготы (-ი̄), такъ подъ ლუნინიჩჳ 2 на стр. 26-й: ხოჯ ლი იცხიმ ი ამ ხოჯ-ი̀ ლი, подъ ფოხალ — ალე-ი̀. Думаю, что такъ же слѣдовало бы исправить ხოჩგრა̄ (подъ ლა̄ჳა ქან на стр. 30-й), ალა̄მიხი̄ (подъ ქართოფილ) и др. Кое-гдѣ попадались мнѣ и случаи непослѣдовательности въ указаніи долготы, такъ, напр., ნა̄ყუნი (мѣстами) при ნა̄ყუ̄ნდ.

Здѣсь не мѣсто излагать сравнительную фонетику сванскихъ нарѣчій и говоровъ, по которой, напр., въ нижне-ингурскомъ нарѣчіи нѣтъ долготы и ჳ w передъ ე e исчезаетъ безслѣдно, а потому въ немъ гласный ო o, раздвояясь въ ჳე we, наравнѣ съ ჳე̄ wē и долгимъ гласнымъ ე̄ ē, бываетъ представленъ простымъ ე e, напр. ჩჳე̄მლა > ჩემლა.

ჳა̄ჩ воспроизводится мною по записи о. Арсена, равно колебаніе между ჩ и ც въ გარჩიცაჲ || გარციცაჲ. Мѣстами объясненія даны по-грузински, и такія объясненія воспроизведены въ редакціи автора,безъ всякихъ съ нашей стороны поправокъ. Грузинскія названія даетъ авторъ, когда онъ ихъ знаетъ изъ живой рѣчи сосѣдей-лечхумцевъ, причемъ однако у свановъ Лечхумъ и Грузія — синонимы: сказать «по-лечхумски» значитъ то же, что̀ у насъ — «по-грузински». Соотвѣтственно и слѣдуетъ понимать сокращеніе: ლეჩხ. Впрочемъ иногда грузинскія слова приводятся по рачинскому говору, что̀ и отмѣчается: რაჭ. или რაჭის (< რაჭისგა). Когда «грузинское» отмѣчается сокращеніемъ «г.», а «мегрельское» — «м.», то это внесено мною или въ нѣсколькихъ случаяхъ А. Г. Шанидзе, любезно помогавшимъ мнѣ въ просмотрѣ корректуръ, и потому заключено въ скобки.

Терминъ ლუსუ lu-su *осскій (осетинскій)* у свановъ означаетъ не иронскій языкъ, какъ мы это понимаемъ, иранскаго происхожденія, а карачайскій, относящійся къ турецкой семьѣ. Для иронскаго у свановъ терминъ «дигорскій». У лāшхцевъ, во всякомъ случаѣ, по объясненію о. Арсена, საჳჲარ savy-ar *осы* или

осетины означаетъ и «карачайцевъ-татаръ и другихъ осетинъ», т. е. выходитъ такъ, что терминъ имѣетъ территоріальное значеніе, и всѣ, кто проживаетъ на обозначаемой имъ территоріи, турки ли карачайцы они или народъ иранскаго племени — ироны (наши «ос»ы, обычно — осетины), у свановъ, по крайней мѣрѣ лāшхцевъ, они называются одинаково savy-ar'ами, т. е. осами=осетинами. Въ настоящемъ глоссаріи во всякомъ случаѣ подъ прилагательнымъ ლუსუ lu-su *ос(етин)скій* приводятся слова изъ рѣчи карачайцевъ. Кстати, по лично сдѣланному мнѣ сообщенію А. Г. Шанидзе, такъ обстоитъ дѣло и въ ґебскомъ подговорѣ рачинскаго говора грузинскаго языка: здѣсь ოსი os-ı, кстати звучащее въ глольскомъ говорѣ иногда, какъ и въ древнегрузинскомъ, ოვსი ovs-ı (ср. мингр. ოჶსი oφs-ı), означаетъ обыкновенно *карачайца*, а ოსური os-ur-ı — *карачайскій языкъ*, что же касается переноса и распространенія этого этническаго термина также и на ироновъ-осетинъ, т. е. употребленія его вмѣсто племенныхъ названій დიგორელი dıgor-el-ı *дигорецъ* и დვალი dval-ı *двалъ*, то въ этомъ надо видѣть плодъ вліянія грузинскаго литературнаго языка или точнѣе грузинской рѣчи интеллигенціи.

Сокращенія: ლსვ.=ლახსვი, г. იხლე [*букв.* შეხედე] *смотри.*

Н. М.

ა

აბედ მეგბარს ხოკდენი ჩუ ლჷკა̄ფას ბჷგი სოკ ი ქჯის ერ ქა̄ჯბიხ დჷტხორისა ი ჩჳაბგუნეხ ბჷგიდ, აბედ ხეფსი. ლსგ. მჷჲბედო̄ლ.

აბილო 1 ალე მჷჯო̄დრა უსკჳ ლი. 2 მჷჯო̄დრა უსკჳ ლი წჷრნი ფერიშ.

აბზინდაჲ ალე თხუმე მაზიგი ყაგარ ხა̄რხ. არაყსა̄ ხონჩჷდეხ, ქუნს ლოქ ხოკა̄ნე ხოჩა̄მ, ლეჩხ. «აბზინდა».

აგჳრეშულ ქილჲაჳ ლი.

ადესაჲ ლსგ. სიმინდ.

ადმეჭ ლსგ. მეგანდალ.

ადმეჭურ კოჯარყი ხოხალ ქო̄ლბქო̄ლბდ ლიკედ, ხოჩა̄ წჳანილ ფერიშ ლი, ძირალ მჷგდა̄ჲ ჩირგ მეგემშა̄ლ ხა̄რ, კელარ ნეცინო̄ლარ ი ეშხუ ქო̄ლბყი ფიშირ, ბჷგი ბალახ ლი მე̄ჳარ.

ადრა უჳითელ მულჳაჲს იშნე. ამშა წჳე̄ნე დაცმულს ტიშარს ხაშდუნე. თოფი ყაგს ერ ასყიხ, ამშა შიხს ხონჩჷდეხ, ლეჩხ. «იელი», **кустарникъ многолѣтній** [азалія].

ათისთაჳაჲ ალ ბალახს თხუმთე ნალალდ თუთნი მაჯო̄ნ თხუმშულარ ხა̄რ [**г.** ათის-თავაჲ].

აკჳედ ლსგ. მუფყულ, შდუბჳი აკჳედ, ციცჳი აკჳედ.

ამტრაკ მე̄ჳარ მჷლნი ძირ ხა̄რ ალ ბალახს ი ამშა ძირს ჩუ იზბიხ მა̄ნცხია̄ ყაგდ, მე̄ჳარ ფჷშგე კადისა. ლახჳარისა კედნი.

ანთრო უსკჳ ლი მეგრე || მენგრე.

ანჩხლ დამბალს იცხემ, წჳანილ ბალარ ხა̄რ, ამის ბრაზი ყაგარდ იკმარიხ.

აპუტრაკ ბალახ ლი. კუმაშ ერ იზბიხ, ჩჳასო̄ყე ი იქნეხ, აკჳედს ყი იკო̄დეხ. აპუტრაკი ნა̄მჷნ ლოქ ლიხ.

არმინჯ (კა̄ლს) მურგჳალ ბალე ხა̄რ ალ ბალახს, ხამარს ხალატხ ლუნთისა. უჳიჩა̄ ლი ალე ი დედჳა̄.

არყაჲ ლსგ. სოკ.

ასისთაჳაჲ მაშრი ბალარ ხა̄რ, გეგო̄ შალჳარს ხაჯემ. ქარი ყაგ ლი [**г.** ასის-თავაჲ, **ср.** ათის-თავაჲ].

აფხაზურ ალ ბალახ ფურალე იზ-

ღორი ყაგ ლი ი, ზისხს ერ ისჷრხ კუმაშ, ეჩა̄. ქინძი მაჯო̄ნ ლი, მა̄რჷმი ნანკლათხი.

აფხაზურაჲ ბალახ ლი, ქინძი ბალარშა̄ლ ბალარ ხა̄რ.

აყარ ამის არყი ლაკედ ხრიკაჲდ ასყიხ შჳანარ, ლეჩხ. «მწარე ხაპი» [**ср. древне-г.** აყირო].

ახალთეს ლეჩხ. «ფხიანი პური», ლსგ. კჳეცენ; — **ახალ-თესლ** **яровая** пшеница [**г.** ახალ-თესლი].

ე

ენდრო 1 ალ ბალახს ნაღვენუნდ იკმარიხ ზურალჷლ.

2 წჷრნი ძირ ხა̄რ, შალო̄რა̄ ნაღვუნდ იკმარიხ ჩუ მჷწრანად || ნაღვენუნდ იკმარიხ ზურალჷლ, ბალარ ტელჷფიდ ხოჯემ ბალახ [г. ენდრო, **марена**].

ი

იამ ლიცისა იდჷს ბეჩ ამის ი ქა იმჳა̄ჲ ლეხრა̄გი ლიცისა, მაგ ჩუ ილფარი იამშჳ.

იეპ მეგემ ლი, ჲერუ საჯენს გარ იცხემ, ლემჯურდ ხაყა, ლაფურჷნქა მა̄დ არი ალ მეგემ, ლამაჩ ლი მჷჳარ.

იონჯაჲ ჭემ ლი, **люцерна** [г. იონჯა].

ინა ალ ბალახს ნაღვენუნდ იკმარიხ ჩუ ლჷყალს. მა̄ჲთჳა̄ ყაგლო̄ იკმარიხ, ქა ლოქ ხო̄ყი მა̄ჲთჳას. კჷ̄ლთხია̄რას იცხემ ი პარკალს იწხინე, ლეჩხ. «ინა», **хенна**. ლსგ. ცხა̄რალე ლაღვენა̄ლ.

ინდოური სკელ ლსგ. მოლათურ.

ინდა **малина**, ლსგ. მუბუყუყო̄ლ.

ისლ არი ჲერხი აგის, ლეჩხ. «ისლი», ლსგ. ისრ.

ისპანახ ფხალ ლი, ლეზობდ ხაყა, ლარტმალისა ალა̄შიხ [г. ისპანახი, **шпинатъ**].

ისრ კჷ̄ლთხი ლი ალ ბალახ ი წჷლა̄ მაჯო̄ნ, ბჷგი ლი მჷჳარ, **метлюгъ**, ლსგ. მჷშდია 2, ლსგ. ისლ.

იფნაჲ ლეჩხ. «იფნის ხე» [**ясень**].

იფხ ლსგ. თხჳალშაპაჲ.

უდგარვა იფხ გჷნ წჳანილ ლი ლუნთისა, გჳრიმბს ხაჯემ, მარა̄ წყჷზემ ლი.

იცხ ლეჩხ. «მსხალი», **груша**;— იცხრა «მსხლის ხე», **грушевое дерево**, ლსგ. გჳრამბ, ზამპილო, კაცითაჳაჲ, კინწაჲ, ლელმარაჲ, მალო̄ნთუ, მარგლიტაჲ.

დეშდჳელაჲ იცხ იცხ ლი, მარა̄ ჳოდ მუს დო ბედნი, ეჩქად მა̄ ხაყა ლეზობდ დეშჳეშდო̄. დეშჳდ გარ იზბი.

ტაბაგაჲ ტყელ იცხ ლი.

ტაფშუ იცხ ლი.

ქუხჳარაჲ იცხ ლი ნეცინ ი ქუხჷლარ ხა̄რ.

ყიჳნულ იცხ ლი მჷჳარ მუჭხჳი.

ყჳითლაჲ ნეცინ იცხ, მუყჳთელ ფერიშ, მუჭხჳი ლეზობ ლი.

შაჯფსხალა̈ ალე იცხ ლი გჳრამბი მაჯჳო̄ნ.

შაქართ̄ლ ნეცინ იცხ ლი ძღჷდ || მე̄ჳარ მუჭხჳი.

შდჷმთ̄ლ იცხ ლი, ა̄ა̈რაყიხ ალ იცხს.

ჩერემცთ̄ლ ჩერი̄ მაჯჳო̄ნ იცხ ლი.

ჭაკარა̈ მჷლნი იცხ ლი.

ჭკჷცა̈ ნეცინ იცხ ლი. ლეჩხ. «ჭკუცა».

ჵ

ჵრცოლო || ჯორცოლ ქილა̈აჳ ლი.

ჳ

ჳბეჭჳა̈ ლეჩხ. «ლობიო ჳბეჭჳო».

ჳდგა̄რჯა ლსგ. იფხ, გჳრიმბ, მეთხემ.

ჳთჳთქჯა ლუმე̄რს ხაჯემ, ემხუ ალაბდ ხოშა ხე̄რი კელ ნანკლათხან, დე ბალახ ლი ი დე მეგემ. კელ ბაგუ̄ნდი გჳედელს ხაჯემ.

ჳკანჳა̈ დჷთხელ ლჷცეფ კჳახნესჳ ლი. ლსგ. კჳახნესჳ.

ჳლეჭჳა̈ კჷ̄ლთხი ბალახ ლი, ლუმე̄რს ლოთაშჳდ ხაჯემ ალ, ემხუ კელ ი ნეცინ ბალო̄ლარ ხა̄რ.

ჳრთხელ ლეჩხ. «ურთხელა» [негной дерево];—**ჳრთხელა ბიმბილა̈** ურთხლა მეგემს ხემან წჷრნი ბიმბილარ, მე̄ჳარ მუჭხჳი ლი ლეზობდ. ჩულუ̄ქჳე̄ლე̄მი ყაგ ლოგ ლი.

ჳრნა̄ლ წე̄ლას ხაჯემ, მარა̄ ხოშა ბორჩხალა̈ ლი, მჳანს მა̄დ არი ალე, ლე̄ჩხუმს არი ი ლუშნუ კუმაშს შიმდ ყი ხუცე, ხა̄ლ ლეა̈ზობიხ.

ჳსკჳ ლეჩხ. «ფამლი», ლსგ. თურაშოულ, თუსო, თუსჳარა̈, სანეფ.

ჳდჳ მეშხე ფერიმ ლი. ლეზობ, ლეჩხ. «მაყვალი».

ყელი ჳდჳ ჳდჳს ხაჯემ, ლეზობ მა̄ ლი.

ჳცხმა ჳკჳი̄დო̄რა̈ა ლსგ. მა̄ლა ცაბჷლ.

ჶ

ჶაბუდ ლეჩხ. «ობი», плѣсень хлѣбная.

ჶებ ლეჩხ. «ბალი», черешня, ლსგ. ჯორგემა̈, კახჷმბალ, კურკჳლა̈, მეშხა̄რა; — **ჶებრა** ლეჩხ. «ბლის ხე ანუ ჯირკი».

ჶეკალა̈ ცაგშა̄ლ ჩირგ ლი ი ამშა ბალარს იზბიხ მახა ლუფხჳს.

ჶელჯა̄ მეგემ ლეჩხ. «ალჳის ხე».

ჶემმა̄ა̈ მაღრაკ ცაგ ლი. [г. ემმაკის მათრახი шиповникъ].

ჯ

ჯა̄ზ ჯენახი ჯა̄ზ [виноградная лоза], ლობიო̄ ჯა̄ზ [лоза фасоли], ფშალა̄ა̈ ჯა̄ზ [хмѣлевая лоза].

ჯაცოჭჯერ ალ ბალახ ხოხალ კოჯარისა ი მეთხჳა̈არა ხოგდურიხ სგა კოჯარქა ლაზელა̄ლყი. მე̄ჳარ ბჷგი ლი. არაკდ არი ერე

მეთხჳჲარას ლოქ ე ჳაცი წჳერ მო ხეთხოლდეხ ლა̈გდურდ გოჯარქა, დო ლოქ ლითხჳჲარს დეშერ იჩმჷნი. ლსგ. ფანქჳის.

ჳენას ლსგ. ჳა̄ზ.

ჳერდელ ტელე̄ფის ხაჯჳეშ, მარა̈ კჷ̄ლთხი ლი. ჩჳაცა̄რეხ ი იზბიხ უჯბად || მახოპყი იზბიხ. მყაჳა̄რა გემ ხა̄რ. ბეჩუს, კა̄ლს, მულახს ლსგ. ჭარდელ, ჭარდლი.

ჳერხჳ 1 ჲელჳა̄ მეგემს ხაჯჳეშ.

2 მეგემ ლი თჳეთჳნე ფერიშ, ლეჩხ. «ვერხვა» [осина].

ჳისპა (კა̄ლს) ჭჷმნა დიარ ქამჷნაე.

√**ჳიჯი აკეფ** ბალახ ლი ი ნაცუ̄ლს არი.

ჳიჯი ყაგარ ალ ბალახ ლატფარყი ხოხალ, ჲერუ გამჷლს დოთ იცხემ ი მეშხე ბალარ ხა̄რ. ჳიჯი ნაკეფს შიმდ ლოქ ყახჩოჳი ამშა წჳენე. დუდიშა გიორგის ოთკჳჲა̄ლუნა.

ჳიჯი ქიპ წჷრნი კელი̄ლარ ხა̄რ ი ქიპშა̄ლ ნეცინოლარ.

ჳიჯი ქორგოლ ლსგ. სოგ.

ჳიჯი ჭაკაფ დაბარისა გარ ბედნი ი ნამშაჳს ხეჭონი ი ლიცხემს დე̄მ ხამბე.

ჳოდიშურაჲ ლსგ. სიმინდ.

ჳოზან მეგემ ლი, უა̄ლჲონი დე̄რალდ ხაყა, კუთხ ბალარ ხა̄რ.

ჳომბალო სემი ლჷშტიმ ბალას ისყი ი, ჩუ ერ ივრი, სურნელდ იკმარიხ [м. ომბალე, г. ომბალო, мята луговая, *ср.* ჳუმბალ].

ჳორგემაჲ მჷლნი ჲებ.

ჳორყამო 1 ალ ბალახ ყაჳელაჲს ხაჯჳეშ, მარა̈ ხოშულ ბალარ ხა̄რ.

2 ალ ბალახს ხოტუ̄სეხ კუმაშს ნათჳალუხენ.

ჳორტოლ ლსგ. ორტოლო.

ჳოფლა̄ნდ დამბალ ბალახე̄ლ ლი. ცა̈გარ ხა̄რ, კაკლარ თჳეთჳნოლარ, დოსგ მულჳჲე, ლეზობდ ხაყა, მუჭხჳი ლი, **кустарникъ**.

ჳოლა̄ ბა̄ლე ლსგ. ბალე.

ჳოდლაურ ალ ბალახ ქალაკოდაჲს ხაჯჳეშ, ლელუნთად ბედეხ ტელე̄ფიცახან, ჩჳაივრეხ ი იზბიხ.

ჳოშოშუ || **ჳოშოშუაჲ** დამბალ ჩირგდ ბედნი, ჯოდი || მჷჯოდრა ბალარ ხა̄რ ი ეშხუ ბედს ყი ფუმდე.

ჳოჭოჭუაჲ ალ ბალახ კოჭოლ (|| დამბალ ბალახ) ლი ი წჷრნი ფერიშ. ზჷსყის ლუყდჳრა̄მბას იდე̄სხ ქარი ყაგარდ.

ჳოხრახუშ ლეჩხ. «ოხრახუში», **петрушка**.

ცხეკი ჳოხრახუშ ალე (|| ალ ბალახ) თელდ ჳოხრახუშს ხაჯჳეშ, მარა̈ ხონკლათხა ლი ი თხუმისა კაკლარს იკდე.

ჳოკ ლეჩხ. «ბზე».

ჳუზან ალე ბჷგი მეგემ ლი, მა̈დრაკი ბედდ ხაყა ლეჩხ. «უზანი» (რაჭ.), «ღუზანი», **гордовина**.

ჳუმბალ ლედმუ̄რა̈ჲსა ხოხალ, ჰიტნა̄ჲ ქუნ ხოკან, უშკჳე მაზიგი

ყაგ ლი, ალ ბალახ დამბალო̄ლ ლი ი ფაფიო̄ლ [ср. ჯომბალო].

ჯუმურალუაჲ მეწრი ბალახ ლი, ფეტჯისა ხოხალ ხოფშირე̄მინ.

ბ

ბაჲა ლეჩხ. «ბზა».

ბაბდი̄ თუთუნ ლსგ. თუთუნ.

ბაბუშტელდაჲ ალე თელდ ლობიო̄ ბა̄რდს ხაჯჯეშ, ბალე̄ჲ ლობიო̄ ბალას ხაჯჯეშ, პატრიჯანზუმ მურგჯალო̄ლარ ხეშან წჷრნი ფერიშ, ქა̄მენ ამის დჷთხელ ტეფ ხაჭო̄ნა, ლაფუ̄ლას ხაჯჯეშ.

ბაგუ̄ნდ ლეჩხ. «ტირიფი», ლუსუ «თალლა».

ბადლუს მეჯარ მექჯრე მეგემ მჷძლირა̄ლა.

ბალახ: ლსგ. რეჭჯი ბალახ.

ბალე: ჯო̄და̄ ბალე (ლენჯე̄რს) წელი შტიმს ხაჯჯეშ ალე თელდ, ფათჯა̄რ ბალე ი სგელ.

ყჯიყელი ბალე ყჯიყას ხაჯჯეშ, ბალარ წჷრნიჯშ ჭრელარ ხა̄რ, სგელ ლი ი ქურუხჯშ-წჷრნი, გელ მა̄ ხა̄რ.

შჯარა ბალე (ცხუმარს) მაშრი ბალე ხა̄რ თუთუნშა̄ლ ი გელ თხუმთე ნალალდ იკდე ტაროშა̄ლ შდას. ალ ბალახ ლჷქაჩი ყაგარ ლოქ ლი.

ჩხეტი ბალე (კა̄ლს) ალ ბალახი ძირ კადრე მაზიგი ყაგარ ლი, ლეზობ ლი კუმშიშ.

ბამბაჲ ლეჩხ. «ბამბა». ლსგ. მჷბჷმბაჲო̄ლ.

ბა̄რდჯ ლეჩხ. «ღრუ ხე».

ბარუჯენ ლეჩხ. «ტყემალი»; — **წჷრნი ბარუჯენ** ლეჩხ. «წითელი ტყემალი»; — **ყჯითელ ბარუჯენ** ლეჩხ. «ყვითელი ტყემალი».

ბას ნინჩორაჲ ნაცუ̄ლს არი ალ ბალახ.

ბასყ ლეჩხ. «მარწყვი», **земляника**, ლსგ. მაჲო̄ლ.

ბაქაყი ყაგარ ალ ბალახს მურგჯალ ბალარ ხა̄რ, ფერდ მოშხა ლი ი ლჷქაჩი ყაგარდ იკმარიხ ფერის ი ლჷფვრშგჯა̄ნას. ლჷქაჩ ბაყაუს ლოქ ოხთხე̄ლა ალ ბალახ, მა̄რე ხაწდა ი ეჩხენქა ოხთო̄ნახ ამშა ლიკმარი ყაგდ.

ბაყყა ნიჯრა ლსგ. ნიჯრა.

ბამგ ლჷცაგ ბალარ ხა̄რ ი ამის კჷდეხ ლა̄შხარ უშკუბარდ თამფა ცა̄შ, ხოლა თეს ი აუბას ლოქ აქა̄ბჯნე, **кустарникъ**.

ბეგჯა დედერ ლი, მუხუდოს ხაჯჯეშ, დიარს ხონჩგდეხ.

ბეჭენჩხალ მეგემ ლი ი ბალას ი თოთ კელს ლჷჯჯე ხო̄გ, **кленъ**.

ბელყეჩ ლეჩხ. «თხმელა», **ольха**.

ბენჩ მენგრე ნაქჯიც მეგმიშ.

ბიდირ ქანაშ ი გიმბაში ქა̄მე ტეფ.

ბიკ ლეჩხ. «ჯირკი», **пень**.

ბიკჷნჩხალ ხოჩა მეგემ ლი. ამშა ფაუ ლახ ჯელჯე̄ნი, მათხეფ ლოქ დემ ხეთხფენი.

ბირალუაჲ ალ ბალახს კაკლარ ხა̄რ

ი ჷი ხებო̄ნდი მა̄რას ლერქჳალჷი, ქალიჷჳლე გარჯ ლი.

ბიჷრ̄უნჩ მექჳრე ბიკი ნაქჳიც.

ბიცა̄ნი ცაგ ლი, **кустарникъ.**

ბიწოლუაჲ ალ ბალახ თელდ თუ-თჳნი მაჯო̄ნ ლი ჩინოჳშ.

ბოლოკ ლეჩხ. «ბოლოკი», **рѣдька.** ბოლოკს ჯჳინელ დომდულჷი ლოქ ე დო̄მ ადლა̄შნეხ, მაგ ლოქ ჟენკუ̄თხი

ბოჷჳ ცა̄ჲრა̄ ქერქ, ცაცხჳრა̄ ტეფ, ფექიშ ი კაკლარე̄ შედდ ასჷიხ.

ბოძგორ ალ ბალახ ლა̄რე̄ლისა ხო-ხალ ი ბოძგი̄ლარ ხა̄რ.

ბოწოწუაჲ ალ ბალახს მუჯო̄დრა ბალარ ხა̄რ ი კეცხთე სკჷრი, იკდე ბოწოწუე̄ლს ი ლერქჳალს ხეფო̄ნთხი ი ქალეჷჳლე ლეგ ლი ეჩანლო, ლეჩხ. «ბუწანწალა». ლსგ. მჷკრი̄ლ.

ბულულო (ჭჳე̄ლფს) კჷ̄ლთხი კელ ხა̄რ ი ბა̄რლჳ სიმინდი ბალემი მაჯო̄ნ ბალარ ხა̄რ, ბალარ ნეც-ნარ ი ჯო̄დჲა̄რა.

ბუჟოლაჲ (კა̄ლს) მულმუ̄რო̄ლს ხა-ჯეშ, ჭალაჲ ადგილჷი ხოხალ ლიცე პილლექჳა. ბაგუ̄ნდი კჳედ-ლარშა̄ლ კედნიხ, კელ მეგემს ხაჯეშ ი ბალე ბალახს.

ბუჟუჟაჲ თხუმისა ბუჟუჟე̄ლარს იკდე მურგჳალს, კჷ̄ლთხია̄რად იცხეშ.

ბურთელ ალ ბალახს წჳანილ ლჷკ-ცანჲელე ბალარ ხა̄რ.

ბურტჷელაჲ კჷ̄ლთხი ლი, თხუმ-ჳარს იკდე ალ ბალახ ი ბუნტჷულ-შა̄ლ მჷრ არი ამშა პარკალისა.

ბურტჷილაჲ ფხალ ლი ლეზობ. გიმჷი არი ი მაშრი ბალარ ხა̄რ.

ბუ̄რდუ კჷ̄ლთხი ლჷძარლჳ კელ ხა̄რ ი თხუმისა მაშრი ბალე ქორგა-შა̄ლ. ამის ჩჳაცი̄რეხ ი იზბიხ უჯბად. ნაზობჷნლო პილარს ი კარკს ჩჳამშხე, რაჭ. «დიმელა».

ბუ̄რდუ̄ კუ̄თხი (იფა̄რს) ალ ბა-ლახ ლეზობ ლი, ბუ̄რლუ მა̄ ლი, კუ̄თხი ხა̄რ.

დემდჳე ბუ̄რდუ=ჯარს ტეფ-ლაჲ (კა̄ლს) აშ ბუ̄რლუს ხაჯეშ, მარა̄ ლეზობ მა̄ ლი ალ ბალახ. ბალარ ძლჷდარ ხა̄რ ქორგა-შა̄ლ.

ჩა̄ჷი ბუ̄რდუ ლსგ. ჩა̄ჷ.

ბუცა̄ნცი ალე წჷრნი კაკლარს იშნე, ლეჩხ. «ლორტჷემალა», **кустарникъ.**

ბუწანწალაჲ ალჲარ ბარჷჳენი კურკაჲზუმ ცაგი̄ლარ ლიხ ბუძ-გჳარ, მაშე̄ნე ლიგე̄რგი̄ თო̄ჲსა ხოხალ. ჩა̄ჷს ხოსდგჳი ფაფალს ი შჳანარ ჭინკა̄რს ხაბრალიხ ერე ჭინკა̄რე ნასდუგ ლოქ ლი ი ტარ ბუწანწალა̄ჲშ ლი, მა̄დე ჭინკა̄-რეშ.

ბზრუალაჲ ალ ბალახ დამბალ ლი ი პაპირობი ქდალდშა̄ლ დჷთთხელ ბალარ ხა̄რ, ბობშარ ფხულარისა იუდა̄ნიხ, ხობე̄ლეხ ი ბზე̄ლი.

ბჟოლა̈ჲ ლეჩხ. «ბჟოლა», «თუთა», **тута.**

ბრელო სიმინდი კაკლარე ჩერჩ.

ბრეჟელა̈ჲ ბალახ ლი, წვრნი მუ-ლჳა̈არს იკდე ი კანარს ერ კა̄ნ-ჩხარ ხედა̄ჳშიხ, ეჩა̄ ჟაგარდ იკმა-რიხ,

ბრინჯ ლეჩხ. «ბრინჯი», **рисъ.**

ბდუ̄ნსკუ (მულახს) ალ ბალახა̄ მე-კრა̄ლა მაჯო̄ნ ლი, მარა̄ ბოწო-წუე̄ლ ხოშულე̄ლარ ხა̄რ. ლერ-ქჳალს ხებო̄ნდი.

კ

კა̈კ ლეჩხ. «ნიგოზი», **грецкій орѣхъ; — კა̈კრა** ლეჩხ. «ნიგვ-ზის ხე», **орѣховое дерево.**

კარდანაკაფ მეკემს ერ ხაქჳცეხ ყი, ჩუ ნამსელჳს კარდანაკაფ ხაყხა.

კარჩიცა̈ჲ კარციცა̄ მაჯო̄ნ კემ ხა̄რ ალ ბალახს ი კარციცაშა̄ლ იკმარიხ ლელჳი ნა̄ყუნდ, ლსკ. ლოკჳ.

კა̈ც ლეჩხ. «ანაცერი», **отсѣвки.**

კეკო: კეკო̄ სკელ ლე̄რ ხა̄რ კე-კო̄სკელი მაჯო̄ნ ლი. ამშა ლე̄რ თხუმისა ტარო̄შა̄ლ ხა̄რ ი კელ ბა̄რლჳ ლი.

კეკო̄შალჳარ ალე ნიჳრა̄ მაჯო̄ნ ჭრელ ბალახ ლი. ამშა̄ ძირ მა̄რე̄მი ტოტს ხაჯეშ.

კეტკეცა̈ჲ ამის სკელ ბალე ხა̄რ, მუსკჳენ ი მუქჳრუხ. ფხალდ იზ-ბიხ მეჯაბს.

კიმბაშ ქანა ლა̄მი. კიმბაშიშ ლი-არს ანყეხ ი ქინშა̄რს ხაყლეხ. ამშა̄ ზეთის ასყიხ, ზეთ ხოგ ხჳა̄ჲ.

კიცრი ყურნა ბალახ ლი, მგელი ჭკალა̄ჲსა ხოხალ.

კიცრულ ლეჩხ. «ძირა». ნოტი ლა̄რე̄ლისა კელნი ყი ალე. ნა̄ყუნი ნასყუნდ იკმარიხ ი ხოჩა ქუნს ი კემს ხა̄ჳლი. ფაფიაჲ ქონდარ-შა̄ლ კელნი ყი ი კიცრული კაკ-ლარ თხუმისა ხოკლენი.

კიწლი ლეტუ̄სე (კა̄ლს) ალე ხუთ-ლალაჲს ხაჯეშ, ჯოხუმდ ლალ ლარშა̄ლ ხაჭიშ კელს. ალ ყახას ამის კა̄ლარ ხაყლეხ.

კოგლანდ рябина, ლუსუ «თვ-უჳყლუ».

კორმეხ მე̄ჳარ მენგრე ლვკელ ბა-ლახ ლი ბალარულ.

კოწ ფეტჳისა კელნი || ხენჩვლი ალ ბალახ ი ფეტჳს ხაჯეშ ნამშხან.

კოწხირ ლეჩხ. «კვაწახური», **барбарисъ. Сваны употребляютъ въ ѣдѣ зерна, а также листья изъ-за кислоты.**

კოწხირ კიმაშ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახს ლამბალ კელ ხა̄რ კელლეყა თხუმე̄ლარ ი ჩუბაჳ ბალო̄ლარ.

კოხ крѣпкая черешня, какъ бы незрѣлая,

კუკულა̈ჲ სიმინდი ტარო̄ სკა̄მე კუკ.

გჳ̄მი თხუმ ალ ბალახ თელდ გუს ხაჯემ, მურგჳალდ არიხ ბალარ ი ნე̄სგა ლექჳა მეფტო̄ლ ხა̄რ.

გუნდა̄ჲ მეგემ მურგჳალო̄ლარ ლიხ ი ზურალე̄ლ თე̄რალ ი ნიქჭა̄რს ი̄ჲრენიხ ამნოჳშ. ანჭინხ ერე მეგემს ხეშა̄ნდეს ალ კაკლარ.

გურმუხო ალ ბალახ ჩუ დე̄მ იმჲი ჩიგარ, ურის ხაჯემ.

გჳაწმაჲ ბალახ ლი დამბალო̄ლ. ნაცჳ̄ლს ხოხალ.

1 **გჳირილაჲ** თჳეთჳნე ქილჲაჳ ლი.

2 **გჳირილაჲ** ნაგჳირალაჲს ხაჯემ [*ср.* г. გვირილა, **ромашка вонючая**].

გჳიჯ ლეჩხ. «წაბლი», **каштанъ**;—**გჳიჯრა** ლეჩხ. «წაბლის ხე», **каштановое дерево**.

გჳიმბრ ლეჩხ. «გჳრიმბა». მახა მეკდას ამის იზბიხ უიმგჯაბს;—

გჳრამბ იცხ ლი მენგრე ი მგჯო̄-დრა, კინტრი მაჯო̄ნ.

გჳრიმბ: უდგა̄რჳა გჳრიმბ ჩუ დე̄მ იფრი, ჩიგარ წჳანილდ არი. აშ გჳრიმბს ხაჯემ ლაწედდ.

გჲაბრ (ცხუმარს) ალ ბალახს ნა̄-ყუნდ ხაყა.

გჳგჳფ ლეჩხ. «გუგუბო ხე».

გრანცულაჲ ლსგ. სიმინდ.

დ

და̄ჳა დიარ ლსგ. დიარ.

და̄ჳა ლალჳბაბი̄რ ბალახ ლი კჷ̄ლ-თხი, სიმჭკა̄ გჳარიმ.

და̄ჳა ქან ლსგ. ქან.

დათუხალაჲ მეგემ ლი ქილჲაჳდ ხოშა ი შდიხზუმ კაკლარ ხა̄რ, ქშგჳი ყაჳა̄რა ლი. ლეზობდ ხაყა, **медвѣжій орѣхъ** [г. დათვის-თხილა] ‖ იცხს ხაჯემ, მეშხა ტეჳნარს იშნე, იზბიხ, მენცხარს ხაჯემ.

დაფნაჲ ალე მა̄დ არი მჳანს, ლეჩხ. «დაფნა», **лавръ**.

დაშდრულ (ბეჩუს) ალ ბალახს სემი შტიმ ხა̄რ, დამბალ ლი. ბე-ჩჳარ ხაყლეხ.

დაჭლ: დაჭლა სჭელ მახა ლუფხჳს კედნი ი ჯო̄დი კელარს იკდე-ფხულე̄მი ნანგრიალს. აკჩე̄რეხ ამის ი იზბიხ მგჯაბს მგწრან-ფერიშ ლი.

დაჭლა ლეჳჳ̄რე მეგემ ლი წა̄ნ-წოფი მაჯო̄ნ ი კაკლარი̄ ეჯ-ხა̄რ ხოჯემ. დაკლარ აჳჳ̄რეხ.

დაჭლა ლეშე̄რე (იფა̄რს) ალ ბა-ლახ ლობიო̄ ბა̄რდს ხაჯემ, მეშხა კაკლარს იშნე.

დედლა დედჳ ქან. აშა თეკჳ̄ლ ხოჩა-ლი ი ქიპდი ამის ხაყა, კერკლას ქიპდ მა̄ ხაყა. ლსგ. ქან.

დეშდჳე ბჳ̄რდუ ლსგ. ბჳ̄რდუ.

დეშდჳეჭი̄მა ბალახ ლი ი ჭი̄მა-ნანგრი კელი̄ლარ ხა̄რ აშ ერე ნანცინოშ კელარ თელდ ჭი̄მას ხაჯემხ. ქო̄ლბარდ არიხ.

დეშდჳელაჲ ლსგ. იცხ.

დეშდჳე ნიჳრა ლსგ. ნიჳრა.

დეშდჳე ცინუა ლსგ. ცინუა.

დიარ **хлѣбъ;**—**და̄ჷა დიარ** (კა̄ლს) ამის გე̄ლთხია̄რა კელ ხა̄რ ი ყი-ბაჷ ბორჩხალა̈, თხუმჷარისა თჷეთჷნე ბუმბუს ხა̄რ. ლსგ. ყელი დიარ.

დი̄ნა̄ ქჷარცხ ბეგი ბალახ ლი, კე-ცრე ‖ კეცარე ლაშყოდდ იგმარიხ, ბუძგჷარ ხა̄რ, მე̄ჷარ ბეგი კელ ხა̄რ ი წერხნი ფერიშ, ლეჩხ. «კრაზანა» [**звѣробой**].

დი̄ნა̄ ქჷემ ალ ბალახ ადმეკს ხა-ჯემ, ყჷითელ მუღჷა̈ ხა̄რ, ღე̄რალ ლებოყჷ ‖ ღე̄რალ ბო-ყჷარ ლიხ, გე̄ლთხია̄რას ‖ გე̄ლ-თხიდ იცხემ, ბალარ ჯო̄დი მე̄ჷარ ყელინინშა̄ლ ‖ ბალარ ყელინინდ ხოჯემ, ჯო̄და̈არ.

დიხორხ მოლარისა ხოხალ, ქუ-რუხ ფერიშ ლი. მანა̄მდ ხონ-კლათხა ლი.

დოგჷ ლეჩხ. «მდოგვი» [**др.-г.** დო-გჷ], **горчица,** ლსგ. გარჩიცა̈.

დოხდირა̈ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ მოლოქს ხაჯემ, მარა̈ ხოშულ ბალარ ხა̄რ.

დუდ ალე ლუმე̄რს ხოკდენი ი ამ-ხენქა ნა̄შყი ისყი.

დჷალურ 1 ბალახ ლი ხანჯარშა̄ლ ჯო̄დი ი ეჩა ნამშარი, მა̄ა̈დობყი ლემკიდინხ ამის, ლემჯაბინხ ი ლემზობინხ. ლახჷს გარ ხოხალ

2 წერხნი კელ ხა̄რ, ეშხუ კა-მელს იცხემ, წჷანილ ბალარ, თე-მიყი მეჯაბს ლეზობდ ხაყა.

ზ

ზამჭილო იცხ ლი მეშხე ი ხა̄ლ ჩუ შე̄დნი, შიმდ ჩუ ქჷერნი.

ზერჩჷ ლეზობ ბალახ ლი მახო̄ბყი. მახა ნაკედყი ამშა ყლო̄რტალს იხჷრიხ ი იზბიხ მეჯაბს. გე̄ლ-თხია̄რას იცხემ. ჩუ ლუჯჷნელან მა̄ ხაყა ლეზობდ, ლეჩხ. «ზერჩო».

ზენთხ არაყდ ასყიხ ამის ი იზ-ბიხო̄ ა̄დჷ, ქაქდ ასყიხ, **хлѣбный злакъ, похожій на овесъ** (**г.** შვრია).

თ

თათრულა̈ 1 დეცე ფერი მურ-გჷალ კჷახნესჷ ლი.

2 ლსგ. თუთუნ.

თეკე̄რ-თეკრა **видъ крѣпкаго дерева,** ლუსუ «თეგგერ».

თიამოლა̈ ალ ბალახ თელდ ჭჷა-გჷი მაჯო̄ნ ლი ჩინოჷმ.

თიორმა̈ ალე გე̄ლთხის იცხემ ი თხუმისა ხოჩა წერხნი ფერი მუ-ღჷა̈ ხა̄რ. ლეზობ ლი მახა ნა-კედინყი სჷინტრშა̄ლ. ყაგარდი̄ იგმარიხ, ლეჩხ. «თიორმა».

თუთუნ ლეჩხ. «თუთუნი», **та-бакъ;** — **მახორკა̈** ლეჩხ. «მა-ხორკა თუთუნი», **махорка;** — **თათრულა̈** ლეჩხ. «თათრული თუთუნი», **турецкій табакъ;** — **კინჯალა̈** **видъ крѣпкаго та-баку.**

ბაბდი̄ თუთუნ (კა̄ლს) ალ ბალახ თელდ თუთუნს ხაჯემ, ცხე-

კისა არი, ითრეხ ამის მჷ-
წჷხჟი თუთუნშა̄ლ.

და̄ჯა თუთუნ ალ ბალახს კჷ̄ლთხი ი ჯო̄დი კე̄ლ ხა̄რ, თხუმისა ტარო̄ მაჯო̄ნ მდა ხა̄რ, კელ წჷრნი ი მურგჯალ, ბალარ ჯო̄დი ჟელი ნინშა̄ლ.

ცხეჭი თუთუნ (იფა̄რს) ალ ბალახ თელდ თუთჳნი ბალას ხაჯემ, კელ მა̄ ხა̄რ, ბალე გარ კედნი.

თურაშოულ უსკჳ ლი მენგრე || მეგრე ანთრო̄ მაჯო̄ნ, ლეჩხ. «თურაშეული».

თუსო მჷ̄ჯარ მუჭხჳი უსკჳ ლი, ნეცინ ლი, მდიქარს დჷ̄მ აგაჲნე.

თუსჯარაჲ ჩუ იჲნი კარგისა. ნეცინ უსკჳ ლი.

თჳეთჳნე ლობიო ლსგ. ლობიო.

თჳეთჳნე მჷლმესგ ლსგ. მჷლმესგ.

თხიფსალაჲ წჷრნი გუ ხა̄რ, კოჭო̄ლ მეგემ ლი, მეშხა კაკლარს იშნე ცინყაშა̄ლ [Г. თხიფსელა?].

თხუმე ლა̄რა̄ ჟაგარ ალ ბალახ ჯო̄დაჲა̄რა კედნი, გჳრიმშა̄ლ ლჷგცანაჲელე ბალარ ხა̄რ.

თხჳალშაშაჲ ალე კჷ̄ლთხი ბალახ ლი მჷ̄ჯარ, თხუმთე ნეცინს ი მუჯო̄დრა პარკალს იკდე ი პარკალ ჩუ ერ ფხეჟენიხ, ბამბაჲ არი სგა, კა̄ლს: იფხ.

კ

კამა ნა̄ჟუ̄ნი ლეჩოშ სურნელ ლი. ძღჷ̄დს იცხემ ი ფაფიაჲ კედნი.

არჩხლართე ნალალდ ლა̄შ̄ი კაკლარს იკდე. ხოჩა ქუნ ხოკან.

კაცითაჯაჲ იცხ ლი მენგრე [Г. კაცის-თავა].

კაწალაჲ მულჯაჲ ლი მახა ლუფხჳს მეჭედ.

კახჷმბალ მენგრე ჲებ.

კინტრ ლეჩხ. «კიტრი», **огурецъ.**

კინწაჲ იცხ ლი მჷ̄ჯარ ნჷ̄ცინ ი კინწ ძღჷდ ხა̄რ.

კინჯალაჲ ლსგ. თუთუნ.

კოინდარ ჭემ ლი [Г. კოლინდარი].

კოკოლ ლჷჭო̄ნე თხუმ ერ ხა̄რ ლახანაჲს.

კომბოსტო თხუმს ისყი ჭარხალშა̄ლ მენგრას, ლახანა̄ჲ გჳარიშ ლი.

კორიჭო̄ლ ზისხშა̄ლ წჷრნი სოკ ლი თელდ კოჭო̄ლუ̄ლ. მჷტყაბს ხაყა ლეზობდ.

კოროჭო̄ლ სოკ ლი ქა̄მენ თჳეთჳნე ი სგა̄მენ ზისხშა̄ლ წჷრნი ი სური კოჭო̄ლუ̄ლ მჷტყაბს იზბიხ.

კოსომელაჲ კჷ̄ლთხი ბალახ ლი, უ̄ლჯო̄ლარ ხა̄რ კელს ი სგა̄მენ ბოყჳ ლი.

კოჩიატაჲ ალ ბალახ საპონშა̄ლ იქაფაჯი, ნეცინ კელ ხა̄რ ი წჷრნი, დამბალჩუ ერ იჟლჯრი̄მბი, საპონშა̄ლ ლი ეჩქა.

კოჯა მოლსუქანაჲ ლსგ. მოლსუქანაჲ.

კოჯა ჭარხალ ლსგ. ჭარხალ.

კუჩნაჲ ალ ბალახს გელი თხუმთე ხა̄რ ბალარ ი ჩუ უჩრაჳად ქუთან მეჲად.

კუნელ боярышникъ [г. კუნელი < სკუნელი].

კუნძულაჲ დამბალ ბალახ ლი, თხუმ ჩუმენკჳე ხა̄რ, ბალარ ძირმჷუ.

კურკჳლაჲ ჲებ ლი კურკულ გარ ი ქა̄მენ ტეფე̄ლ გარ ხამო̄ლა || ნეცინ, მე̄ჳარ ლჷთხელ ტეფე̄ლ ხა̄რ.

კურმუხო ალ ბალახ ბუ̄რღულ ხაჯეშ, მარა̇ ხობგა ლი (|| კჷ̄ლთხი კედნი, ბალარ მაშრი). მჷლნი ლი, ლეჩობ მა̄ ლი, ლახჳს ხოხალ.

კუწალაჲ მუღჳაჲ ლი მახა ლღუფხჳს მეჭედ.

კჳაჩნიცაჲ ალ ბალახ ჟიბაჳ მენგრე ლი, ჩუბაჳ ნეცინ, მურგჳალ ბალარ ხა̄რ.

კჳარა-კუნჩხაჲ ალ ბალახს ყჳითელ მუღჳჲარ ხა̄რ კუ̄თხი.

კჳარანკუნჩხაჲ მუკჳრი̄ნსტო̄ლს ხაყლეხ ჩო̄ლარ.

კჳარკჳალიცაჲ კჳეცენს ხენჩჷდი მეშხე კაკლარ ნეცინ ლედერი კალიბ ი ჩჳამშხე კჳეცენს ქა, ე ლო̄მ ახთიშნეხ. ბა̄რდ ხა̄რ ი პარკალ ნეცინ ლედერშა̄ლ.

კჳარცხ ლსგ. დი̄ნა̄ კჳარცხ.

კჳახნესჳ ლეჩხ. «კვახი», тыква.

უკანუაჲ ლეჩხ. «უკანო კჳახი», ლსგ. თათრულაჲ 1, კჳიტიშ, ყანტილო.

კჳეცენ ლეჩხ. «პური», пшеница, ლსგ. ახალთეს, ლჷფხაჲ, ყუბლაჲ, ხულუგო.

კჳინცხ მეგემ ლი მე̄ჳარ ბჷგი.

კჳიტიშ 1 კოჭო̄ლ კჳახნესჳ.
2 ქართოფილი თხუმ.

კჷლამჷნ ალ ბალახ თელდ გჳრიმბს ხაჯეშ, მარა̇ ძირალ ხა̄რ ხოჯჳდა. ამის იკმარიხ ლიკმუნე̄მი ყაგარდ — ყიმჷჯაბ ძირი წჳე̄ნას.

კჳლიჲაჳ ბალახ ლი კჷ̄ლთხი ი ნა̄ყუნი ნასყუნდ ხონჩჷდეხ (|| ნა̄ყუნიშჳდ იკმარიხ ნასყუნდ || ნა̄ყუნს ჩი̄ს ხესკჳი სურნელდ ალე). კადრე მაჩიგი ჟაგ ლოქ ხა̄რ ლი || კადრე მაჩიგი ჟაგარდი̄ იკმარიხ || ლჷცფექს ხეჩოხ ამის, კადრე მაჩიგს ლოქ ხა̄რ ხოჩა, [г. კუ̂ლიავი, კვლიავი,] анисъ полевой.

კჷლჷნთხირ (ჭჳე̄ლფს) ალ ბალახ და̄ჳა ლადჳბაბი̄რს ხაჯეშ. ხოშა ნალალდ ლახჳს ხოხალ. სიმჭკა̄ გჳარიშ ლი.

კჷ̄ლთხი მოლ ლსგ. მოლ.

კჷ̄ლთხო̄ლ (ჭჳე̄ლფს) მე̄ჳარ კჷ̄ლთხი კელ ხა̄რ ი თხუმისა მდა̄რალშა̄ლ იკდე. ლატფარყი ხოხალ.

კჷც ლსგ. ლეცი̄რი.

კრებულ ალ ბალახ ლჷქაჩი ყაგარ ლი: ჩჳაფრეხ, ჩჳაფურშგჳი̄ნეხ ი ეშ ხაშდეხ ლჷქაჩს.

ლ

ლა̄რა ყაჳქლაჲ ლსგ. ყაჳქლაჲ.

ლაფუ̄ლა ალ ბალახ ჭემს ხეჩდა, დედჳი̄ ლი ი ყჳიჩი̄.

ლაქაშ ალ ბალახ გჷ̄ლთხი დჷ̄რალს იკდე ი ლენჭყარისა გარ ხოხალ. ჩა̄რე ლეზობდ გარ ხაყა ‖ ნეცინ ა̀ ჯო̄დი დჷ̄რილარ ხა̄რ ალ ბალახს ი ჩა̄რ გარ იზბიხ.

ლადჳბაბი̄რ ლსგ. და̄ჳა ლადჳბაბი̄რ.

ლაყხა́ლარ ყაჳქლაჲს ხაჯეშ, სემი ლჷშტიმ ბალახ ლი. ბეჩჳარ ხაყლეხ.

ლაჩეს ლეჩხ. «საძოჳარი ბალახი».

ლაწჳდა̄რ ლუ̄ლხუ ჭაგჳს ხაჯეშ, მარა̀ ხოჯჳდა ლი ა̀ ხონცინა, ამის ლჷჯუ̄მი ლაწუდდ იგმარიხ ზურალუ̄ლ ლახჳს.

ლახანაჲ ლეჩხ. «ლახანა».

ლახჳე პიტნაჲ ლსგ. პიტნაჲ.

ლელმარაჲ ნეცინ იცხ ლი, ლელმარდ იმჲი ჩუ.

ლეპჷ̄რე ლსგ. დაგლა ლეპჷ̄რე.

ლეყჭჳერ ლსგ. ყაკჳე̄რ.

ლეტუ̄სე ლსგ. გიწლი ლეტუ̄სე, მათხეფე ლეტუ̄სე.

ლეცი̄რი გჷ̄ლთხია̄რა კელს იკდე ი თხუმთე ბალარს. ამის ჩჳაცი̄რეხ ი იზბიხ. ლჷლიც კელ ხა̄რ. ხოხალ ლახჳს ხოფშირა. ბეჩუს: კჷც. ალ ბალახს აცი̄რეხ ი იზბიხ. **ლუსუ ლეცი̄რი** კურმუხო̄ ბალარს ხაჯეშ, კელს ლჷჯე ხო̄გ, ლეზობ ბალახ ლი.

ლობ̀იო ლეჩხ. «ლობ̀იო», **лоби;— თჳეთჳნე ლობ̀იო** ლეჩხ. «თეთრი ლობ̀იო», **бѣлый лоби;— წჷრნი ლობ̀იო** ლეჩხ. «წითელი ლობ̀იო», **красный лоби;— ჭჷრელ ლობ̀იო** ლეჩხ. «ჭრელი ლობ̀იო», **пестрый лоби** ლსგ. ყატი, ხადნულაჲ.

ფარდელ ლობ̀იო ეშხუ რიგი ლობ̀იო ლი, მე̄ჳარ ჯო̄დი ბა̄რდი მჷგდე.

ლუ̀ჭჳელე ლეჩხ. «ჩილა ან ფსხლის ან ვაშლის და ან სხვა ხილის».

ლუსუ ლეცი̄რი ლსგ. ლეცი̄რი.

ლჷფხაჲ ლუფხჳს ლელა̄ში კჳეცენ. ლეჩხ. «იფქლი ანუ ფხიანი».

ლჷფხა̄ჲ ყაგ ალ ბალახ ქურუხ ფერიშ ლი, წჷრნი მულჳა̄ჲლარს იჩო. ლიმჩა̄ლთე ჩუ იბა̄ქი. ლჷფხაჲს სგა ხადგე.

ლჷქჷრთლუ ყაგ დამბალ ლი, თჳეთჳნე ცაგ ხა̄რ ნე̄სყე̄ლშა̄ლ ი ნეცინ დედერი კალიბ პარკი̄ლარ ხა̄რ.

მ

მაჲო̄ლ ლეჩხ. «მარწყჳი»:

მადრაჭი ლეჭელჷ̄რი მეგემ ლი, მადრაკი კელდ იგმარიხ, ნანგრან მადრაკი კელდ ხომულს დე̄მ იცხემ, კოჯარისა ერი, ნეცინ კოჭო̄ლ ბალარ ხა̄რ. ლსგ. ჲემშაჲ მადრაკ.

მათოთ ქინძს ხაჯეშ, მარა̀ ხონკლათხა ლი ქინძდ. ამის ძირს ქა

ხაქჷცეხ ი კელს ჩჷაცა̄რეხ ი იზბიხ უჯბად. -

მათო̄თ მაშრი ლჷბალ ბალახ ლი. ყა̈გ ნაყგუნდ იკმარიხ ლა̄მხარ.

მათხეფე ლეტუ̄სე ალ ბალახს მათხევ ერ ხეთხოვენი მა̄რას, ეჩქა̈ ხოტუ̄სეხ-ა̈ ქა ლოქ ხაყჷლე მათხევს ამსჷა̄ლდს.

მათხეშ ალ ბალახ დამბალ ქო̄ლბ ლი ი ყი ხათხიშ გიმს, თჷეთჷნე მუდჷაჲ ხოხალ. ბა̄რდ ამშა ნეცინ ლედერი ბა̄რდს ხაჯეშ.

მა̄ლა თუს 1 ლსგ. სოკ.

2 სოკმა̄ლ კედნი ალ ბალახ, მეშხე ლი ი მურგჷალ, ტოტს ერ ლოხთილე, გჷამა̄რდ ლჷრი.

მა̄ლა ტაბჷლ ალ ბალახ გიმყი ხადლაბაჷა დამბალოლდ, «უცხმა უგჷა̄დო̄რჲა»სა̄ ხაყლეხ ამის.

მა̄ლა ჯიჯჷ მაშრი ბალარ ხა̄რ, ჲერუ კამჷლს იცხემ ი კელს ჩულჷცა̄რას იზბიხ უჯბად.

მალო̄ნთუ იცხ ლი ლუნთისა ლეზობ.

მალივხჷ ლეჩხ. «საგაზაივხულოქუბა ანუ ფური» [срв. მანყლორ].

მანანაჲ ბალარს ხაბჷ̄დნი ძირრუ̄შ, მუჭხჷი ლი, ეჯ ერ მასარდ ხაბჷ̄დნი, ეჩქა̈ თუობ ლოქ ლი.

მანა̄შ ლეჩხ. «ქუბა», **рожь.**

მანთო̄რ ალ ბალახს ყჷითელ მულჷაჲ ხა̄რ, ლსგ. მინთო̄რი.

მანთო̄რი ლსგ. მინთო̄რი.

მანყლორ ლეჩხ. «ნაშემოდგომევი ქუბა ანუ ფური» [срв. მალივხჷ].

მა̄ნჩი ბალახ ლი. ნაცუ̄ლს ხოხალ ი ლობს.

მანცხჷლდ (კა̄ლს) = **მჷნცხარ** (ლა̄მხს). ყაჷ ტეჷნარს იშნე ალე, **смородина.**

მანჭკჷარაჲ ლსგ. სოკ.

მანჭახჷ 1 (იივა̄რს) ალ ბალახს კჷ̄ლთხი კელ ხა̄რ, ძღჷდ ბალარ ი ძღჷ̄დ ფარკალ თხუმთე ნალალდ.

2 (კა̄ლს) ამის წჷრნი კაკლარ ხა̄რ, ბალარ ნახჷწიარ, ბალახ ლი.

მანჭხჷარაჲ (კა̄ლს) ბალახ ლი, მაჭახჷს ხაყხა.

მანკჷარ კჷ̄ლთხი კელ ხა̄რ მე̄ჷარ, ბოყჷ ლი, თხუმთე ნალალდ შდაშა̄ლ ხა̄რ. კუმაშს ხომჷრი ალი ბალახ. ბეჩჷარ ხაყლეხ.

მა̄ყლჷლდ (ლენჯე̄რს). ალ ბალახ ლჷბა̄რდე ლი თელდ ბუწანწალაჲშა̄ლ ი ნეცინ ბალოლარ ხა̄რ.

მარგლიტაჲ იცხ ლი მურგჷალ ი მუჭხჷი.

მარქაფაჲ კელ ჩუბაჷ ნეცინ ხა̄რ ალ ბალახს ი ყიბაჷ მაშრი, სემი კელ ესლრი ემხუდ.

მაქშდუნა (მულახს) ალ ბალახს მაშრი ლჷჭკორ ბალარ ხა̄რ ი კელ თხუმთე თუთჷნი ლა̄მიშალ კაკლარს იკდე. ალე ლოქ ჩჷასოუე მა̄რას ჩუ, ე ლეჲზობი.

მაღდენა ალჷ̄ გჷეცენს ხენჩჷდი ი ნეცინ ლედერი კალიბ ლი. ალჷ̄ ქა-

უთმად გჳეცენს მადდენა სურუს ამშხე. მუშჳრია̄ჲ ჩუ ლი. ლსგ. ცხეკი მადდენა.

მაჩიჩხჳ 1 ალ ბალახ გჳეცენს ხენჩჷდი ი ჩჳაშგჳდი ჩუ, ე დო̄მ იყგჷნი.

2 ქერს ხენჩჷდი, ზჷნთხს ხაჯემ თელდ.

მაწგრჷნა ლეჩხ. «მატკჳლარცანა», ხაჯემ ნეცინ ლედერს, ბა̄რდ ი პარკი̄ლარ ხა̄რ. მე̄ჳარ ნეცინ კაკლე̄ლარ პარკი̄ლარისა ი მეშხე ფერიშ. ალე ქახეჭო̄ნი ი ჩჳაკა̄ფე გჳეცენს, მარა̀ ჩჳაყგჷნეხ.

მახრუკაჲ ლსგ. თუთუნ.

მაჯაურ 1 ბალახ ლი, ძღჷდ მა̄მა ლი.

2 ალე ადრას ხაჯემ ი ეჯკალიბ ბალარ ხა̄რ, ლსგ. აჯაჳრ.

მაჯაჳრ (მულახს) **кустарникъ**, ადრას ხაჯემ ი კუმაშს ხოშჳრი. ლსგ. მაჯაურ.

მაჯურ ალ ბალახ ლემჷყ ლახჳარისა ხოხალ ი კუმაშს ხოშჳრი, ზისხდ რულჳე ჩუ.

მებროდ 1 ბალახ ლი, კელარ წჷრნაჲო̄ლარ ხა̄რ ი ქიპშა̄ლ ნეცინო̄ლარ ხა̄რ.

2 ლედერს ი სიმინდს ხებო̄ნდი, ქინძი მაჯო̄ნ ლი, ჩულჷბა̄რდე ლი უშხჳა̄რისა, მე̄ჳარ ნეცინ კელი̄ლარ ხა̄რ წერექჳშა̄ლ.

მეგანდალ (ლენჯე̄რს) = **ადმეკ** (ლა̄შხს). ალ ბალახ ხოშჳრი კუმაშს ფეჷრი, ჭემხენქა ლახ ხენჩჷდი, ქალეთში ლი || ალე ხოლა უმკახ ბალახ ლი. ქოხ გიმისა კედნი ი კუმაშს ხოშჳრი.

მეგემ ლეჩხ. «ხე»;—სასა̄ში ლახჳისა «ლალჳაჲარს» არიხ ეჯკალიბ მეგმარ ეშხუ აგის ერე ჩუ დეშერდ ათირხ. ცა̄ჲრას ხაჯემ, მარა̀ მა̄ ლი ცა̄ჲრა. ჩუ და̄ს ხოწჳა ამ კალიბ მეგემ ი დეთა̄ჲ ჩუ მოშერდ ათირხ. ეჩე გარ არიხ ფიშირ დე̄თ ეშხუ აგის, იშგნა̄გ დე̄მე ქჳეყანაყი. ლსგ. ჲელჳა̄ მეგემ, გუნდაჲ მეგემ, სურაჳანდი მეგემ, ჩაჲე̄ მეგემ.

მეგჷნდა̄რ (კა̄ლს) = (ლა̄შხს) **სისნაჲ** (ლსგ.) ჩუ ერ იმჩი ბუქისა ბულჳრე, ამშა ბუნტყულ.

მეგმჷლდ ჩირგ მეგემ ლი მე̄ჳარ დამბალო̄ლ. მეშხე კაკლე̄ლარს იკდე ი ალე კუჭი მაზიგი ყაგლოქ ლი, **жостеръ**.

მედგჳა 1 ბალახ ლი, დაბარისა ხოხალ. ამის იხჳრიხ ი იზბიხ. ყი̄აჯბიხ ნა̄ყუნდ. ლუსუ «ზჷკა̀».

2 წიწმარიტშა̄ლ გემ ხა̄რ ი იზბიხ ალ ბალახს ჩუ ლჷცი̄რას. ეჳითელ მულჳაჲს იკდე.

მეთხეშ: უდგა̄რჯა მეთხეშ მახანაკჳიშ ბეჩა̄რ მოლისა ხოხალ, დამბალ ბალახე̄ლ ლი ლუმე̄რი ფურცხჳა მაჯო̄ნ, წჷრნი ლჷკელ, შდუგჳი აკჳედზუმ, ნაყგჷნისა ყიუდ კედნი.

მელუ̈ნი 1 ყაგარდ იგმარიხ ზურალე̈ლ თხუმე მაზიგიშ. ლუსუ «ყარაყურა».

2 ამშა ბალარ ტელჷ̈ფე̄ ბალარს ხაჯეშხ, მარა̈ ხოშა ლჷფათჷ ლიხ. ალე ყაგარ ლი ლჷლხაჯე̄მიშ ი მეუჯჩე̄მიშ, ლჷ̄ლხა კუმაშს ხა̄მნეხ ი შიშდ ახჩოჯი. ამშა ძირს ახკჷნეხ ი ეჯის იგმარიხ ყაგარდ.

მელგჯარო̄ლ ლიცისა ხათხიშ ბეჩარს, იამშა̄ლ ლჯესტაჲ ლი.

მენეზჯ 1 ალ ბალახ ქო̄ლბდ კედნი, ნამშიხჯ გიმისა კედნი ხოფშირე̄მინ.

2 ნიჯრა̄ მაჯო̄ნ ბალარ ხა̄რ, კუმაშ იზბი, ძირ მა̄ ხა̄რ. ნინს ხოჭკჯრი კუმაშს.

მენგრე ღედერ ლსგ. ღედერ.

მეპჷრცას ყა̄ლჲონშჯ ითრეხ თუთუნშა̄ლ შდიქრე მაზგა̄რუ ი ხოჩა ხა̄რხ. ალ ბალახს ხამრე მაზიგი ყაგარდ იგმარიხ ი შდიქარე ყაგარდი̄ იგმარიხ, ლახ ე̄ს ხეზგუნი. მჷლნი ლი მე̄ჯარ ი ნეცინ კაკლე̄ლარს იკდე.

მეპრო̄ხი (კა̄ლს) ალ ბალახ ჯოხრახუშს ხაჯეშ ი ჩუ ე̄რ ლეჲზობი, შიშდ ლოქ ჩჯასტო̄ყე.

მე̄რი ჩულჷჭმე ბალახჷნლო მახე ბალახ ერ ანკდენი, ეჯის ჩჯაჭმეხ ი მე̄რი ხაყხა.

მერხელ ალე ლი ხსნილისა ი მარხჯისა̄ ნა̄ყუნ მუშჯანიშ მეჲად ლუფშხჯისა, ჯოდ მე̄ჯარ ლო იმჩი ჩუ, **крапива.**

მერხჷლდ ალ ბალახ მეშხე ლი ი მერხელი მაჯო̄ნ. ლეზობ მა̄ ლი.

მესგჯლა (ცხუმარს) ლეჩხ. «ქათანაცერა».

მელო̄დ კჷ̄ლთხი ლი, მერხელს ხაჯეშ, თხუმისა თუთნი კაკლე̄ლარშა̄ლ ლა̄ში ხა̄რ.

მეჟჯეფიაჲ კელ ბალარს იკდე ი ეჩჷნლო ჩუ ხოშჷ̄დნი ბალარ ი მეუჯფე კელ გარ სედნი ჩუ.

მეშხი̄რა ლეჩხ. «შავი ბალი», ლსგ. ჲებ.

მეწეხჯ ალ ბალახს ჯო̄დი ბალე ხა̄რ სკჷრი.

მეჭეხ 1 დაკლა სკელს ხაჯეშ ბალახ, ლეზობ.

2 ლეჩხ. «მეკენძალა», კელ ამშა წჷრნი ლი. ბალარ ლერთენ ლერსგჯენ ხა̄რ. ბორჩხალაჲ კედნი. ამის იზბიხ მახა ნაკედს მჷჯაბს.

მეჭო̄ნ ალ ბალახი მუღჯაჲ გრამაფონი ტრუბას ხაჯეშ. ბა̄რდ ამშა ძლჷდყი ხეჭო̄ნი ჩი̄ს.

მეჭეჭ ალა ბალახი̄ მედგჯა̄ მაჯო̄ნ ლი, ლეზობდ ხაყა, მჷხიმ გემაშ ლი.

მიასტარ ლსგ. ნიასტარ.

მინთო̄რი ბალახ ლი, ყაგდ იკმარიხ, ლსგ. მანთო̄რ (კა̄ლს, ლენჯე̄რს), მანთო̄რი (ლა̄შხს).

მიწაჯაშ ლეჩხ. «მიწა ვაშლი», ქართოფილშა̄ლ ძირალ ხა̄რ ი იზბიხ

უჯბა-უტუბად. ძღუდ კჷლთხი კელარს იგდე.

მოზარდოლ ნეცინ ლედერს ხაჯეშ ალე თელდ ჩინოჳშ. ხოჯჳდა ზჾრდს იგდე ი ქა ხეჭონი ჩჲს.

შოგ (ლენჯჾრს) მეგემ ლი იცხზუმ ი მუგჳჾრიზუმ კაკლარს იშნე ფერდ ფარ. ხოჩა ლეზობ ლი.

მოთა ალ ბალახს ქარი ყაგარდ იგმარიხ.

მოთა ამშა კაკლარს იზბიხჲ ჾდჳ ი ფერდჲ იგმარიხ ზურალჷლ. ბალახ ლი.

მოლ წჳანილ ერ თერა ქჲრა.

კჷლთხი მოლ (ლენჯჾრს) ჳოშთხჳ-კუთხჳჾრ კელ ხჾრ ი ფაფიაჲს იცხემ, კუმაშ იზბი ალ ბალახს.

მოლოქ ლეჩხ. «მოლოქა». ამისჲ მერხელს ხონჩჳდეხ, ჲედ იშგენ ფხჾლორჾ ნჾყუნჳალს ი ეჯყი მჷჯაბს იგმარიხ ლეზობდ. მურგჳალ ი ლუმხურ ბალოლარ ხჾრ. ქოლბ-ქოლბდ კედნი.

მოლხუქანაჲ სგელ ბალარ ხჾრ ი მურგჳალ, დამბალ ბალახ ლი.

კოჯა მოლხუქანაჲ ალე კოჯარისა ი ლჷბეჩ გიმისა ხოხალ, აშ მოლხუქანაჲს ხაჯეშ. დამბალ ლი ი სგელ ბალე ხჾრ. ყაგარდ იგმარიხ ამის [помогаетъ созрѣванію нарыва]. ლეზობ ლი მერხელშჾლ.

მოლქანოლ მჾჳარ კჷლთხი კელ ხჾრ ი კელს ხოწიბხ ტეჳნარშჾლ ლჾშიარ ფიშირ. ალ ბალახი ძირ ჩამომრები ყაგარ ლი.

მომერალუაჲ ალე ურალ ბალახ ლი, ხოლა ქუნ ხოგან მჾჳარ. ‖ ურალ ბალახ ლი, მჾჳარ ხოლა ქუნ ხოგან.

მორ მეგემი ნამროჳ.

მოსანყურ (ჭჳჾლფს) სამყურ ბალახს ხაჯეშ ი თხუმთე ბუყუყჾლარს იგდე მჷწრანს.

მოდათურ ინდოური სკელი მაჯონ კელს იგდე ი ხოჩა თჳალა ბალახ ლი.

მუჳჾრდოლ кустарникъ, очень похожій на розу.

მუჳოხრახუშოლ ბალარ ამის ჳოხრახუშდ ხოჯეშ, მარა ლეზობ მჾ ლი ალ ბალახ.

მუზუყოლ 1 ალ ბალახს ლახ ჴსა იზბი, კუმაშ შიმდ ხოშჳრი, ლიტხუნეს ხაზნჾსჳნე.

2 წჷრნი კაკლჾლარ ხჾრ ი წჾლაშჾლ ლი ალ ბალახ.

3 ამის ბალარ კელლეყა ხაჭიმ ი ყელი ნინშჾლ ბალარ ხჾრ, ძირ მენგრე ი ჯოდჲჾრა, კუმაშ ერ იზბიხ, ჰერს ხატხუნჾლჳნე ი ჩჳაბჷლე. ბალახ ლი.

მუზუმბუსოლ კჷლთხი კელ ხჾრ სესნაჲშჾლ, მარა ბალარ ხჾრ ხონცინა ი თხუმთე ბუმბუსს იგდე.

მუზუყუყოლ (ლენჯჾრს)=ინლა

(ლსგ.) 1 ალ ბალახს ჩაიდ ითრეხ ლენჯურალ.

2 თხუმისა ბუჟუჟქლარს ისყი მურგჳალს, კჷლთხიშ̄რას იცხემ.

მუბულჯირო̄ლ ლშ̄რქლისა ხოხალ ფჷსკი გიმარ ქა ი ქა ქ̄რ ხელკი, ეჩქა ბულჯ̄რს ფუშჳდე || ფუშდე.

მუბფშ̄რილ ჩინოჳშ წიწმარიტს ხაჯჳემ, მარა ლეფობ მშ̄ ლი.

მუგჳალ ტახრა ლუმჷრს ხოხალ ი გჷგჷბსჷ. ლებდინე ლი ნაფთი მჷქაფ შჳანისა, ლეჩხ. «კჳარი».

მუგჳნაილ ალ ბალახ კულს ხაჯჳემ, ქერისა გედნი ი სგა ლაგდურყი ჩუ იფურშგჳ̄ნი.

მუდი ტოტ ალ ბალახ თელდ მუდი ტოტს ხაჯჳემ, ამეყი ხასმახ არაკდ ერე ალე ნაუგეფლურ̄ ყაგ ლოქ ხეგჳეს ლქსეს ი იმთქ̄ დ ყჳიხი დერ მო̄დ ისმი, ეჩე იუჳფეხ ალ ბალახს. სკოლიდ არი გიმისა. ხჳად იჩოხ ათხქ̄.

მუდუ̄წო̄ლ ალე დამბალ, გიმყი ლჷპეტყაჳე ბალახქლ ლი, ნაქჳიცისა ქა იდქ̄წი.

მუფსხუნო̄ლ 1 მქკჳემდ ლქრ̄-ლარ ხშ̄რ ი თხუმქლარ მურგჳალო̄ლარ ი ბუძგჳშ̄რ̄ლარ. ხეგდურნიხ ამის კელისა მურგჳალ თხუმქლს სგა იქჳშენიხ ლეფხჳნათქდსა, კელს ხოთლეხ სგშ̄მოჳ ი ფისხს იწრუნეხ ლეფხჳნაჩუ, ხოჩა ლოქ ხშ̄რ ფისხი ლიწრუნე მშ̄რას თხუმე მაფიგხენ.

2 ალ ბალახს თხუმისა ბუძგჳარ ხშ̄რ ი სგა იქჳშენიხ ლეფხჳნათ ი ფისხს იწრუნეხ ამნოჳშ, თხუმე მაფიგს ლოქ ლეხქრი ხოჩა.

მუთჭჳ̄რი (კშ̄ლს) ლსგ. ყაჳელად (ლშ̄შხს).

მუკჳრინხტო̄ლ მიწაჳაშლს ხაჯჳემ ი მურგჳალო̄ლ ლი ნეცინ ქართოფილშ̄ლ. ამთხრიხ მახა ლუფხჳს ი საპონდ იკმარიხ, ლეფობდ მშ̄ ხაყა, ქათლარს შიშდ ყი ხუტე.

მუ̄ნგირო̄ლ 1 უნგირდ ხოჯჳემ კაკლარ წჷრნი ფერიშ. ქათლარე ყაგდ იკმარიხ ამშა კაკლარს, **кустарникъ.**

2 დედერფუმ კაკლარს იშნე ალ მეგემ, ქათლარს ხუტე, ლსგ. სეფსგჳერ, ლუსუ «ეოშხა სალმას».

მუ̄რგუ 1 ალეს იფბიხ უმგჳლარ. ჩირგ მეგემ ლი ი კაკლარს იკდე, **кустарникъ,** ლუსუ «ბალამ».

2 წჷრნი კაკლარ ხშ̄რ სიმინდფუმ ი ბალე-ი წჷრნი ხშ̄რ, **кустарникъ,** ლუსუ «აითჷრმაყ».

მუჭხჳი მურგუ ამის მენგრე დედერფუმ კაკლარ ხშ̄რ, ხოჩა ლეფობ ლი, წჷრნი ფერიშ, **кустарникъ.**

მგლნი მ̄ურგუ ჩირგ მეგემ ლი, წჷრნი მუმურგჳალა კაკლარ ხშ̄რ, აშ მ̄ურგუს ხაჯჳემ, მარა მგლნი ლი ლეფობდ.

მუსუნყურ ალ ბალახს მურგჳალ მუჯოდრა თხუმჳარ ხა̄რ ფიშირ მე̄ნშგჳე ლინლილშა̄ლ.

მუსუნყურილ სემი ლგშტიმ ბალახ ლი, სამყური მაჯო̄ნ.

მუფყულ (ლატალს) = **შდუბჳი აკჳედ** (ლა̄შხს). ალ ბალახ კჳილე̄ლისა ხოხალ ი შდუბჳი აკჳედს ხაჯემ.

მუქორთოლიდ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახს ლახჳხენ კგდეხ ლენჯე̄რალ ი იზბიხ, მუქუ̄როლა მაჯო̄ნ ლი.

მუქუ̄რი (კა̄ლს) კოჯარისა კედნი, ლეზობ ბალახ ლი.

მუქუ̄როლ 1 ლეზობ ბალახ ლი, სგელ ლგბალ || სგელ ბალე ხა̄რ, ჟაჳ ლი || მჟაჳა̄რა ლი. კა̄ლს ხოხალ || კა̄ლს არი ხჳაჲ.

2 ლახჳს ხოხალ ალ ბალახ ი მეთხჳაჲარა იზბიხ. ნიჳრა̄ მაჯო̄ნ ლი, მარა̈ ხონსგლა ბალარ ხა̄რ.

მუქჳა̄სე̄გრა ამის ქჳა̄სიდ ასყიხ. კაკლარ ნეცინოლარ ხა̄რ. ჲერუ კამგლზუმს იცხემ. ლგჲარჩხალ კელ ხა̄რ.

მუქხურილ (კა̄ლს) ალ ბალახს ჩიჭე̄ნდი კჳედელდ ხოჯემ კელ ი ეჩელეჟა გგგფი მაჯო̄ნ ბალარ ხაჭიმ.

მუდმუ̄როლ 1 დათჳი ფანჩარა კე̄ლთხიჳა̄რას იცხემ დაბარისა ი ფერდ ლუმუ̄რს ხაჯემ. ეჩა ბალარ ლაფშგე̄ლე შელდყი ლიხ ქამეჩდე ნეცინ ჯოდჲა̄რა ქორგოლარშა̄ლ.

2 ალე ხაჯემ ლუმუ̄რს ჩინოჳშ, მარა̈ ქინძი ნანკლათხი ლი ი ეშხუ ზაჲა ბალახ ლი.

3 მეგემ ლი, მარა̈ კამგლდ ხოშულს დეშ იცხემ ნანკლათხათე ი განთე ქა ხეჭური ი ჩჳალფარი გიმს, მაგ ლუმუ̄რდ ხოჯემ, მარა̈ ჩირგდ არი. ჯჳინელდ ქსრენარჩხლარს ლგმკიდინხ ი ქორა ქა̄მე პილს ყორმგყ ხაჩხინნახ, ლეგლირდე ლოქ დეშ ლგრი ეჯ ქორთე, იმე̄ჲ ალე ხელჳე̄ნოლხ, **кустарникъ.**

მუყუ̄დოლ ბალახ ლი, ნაცუ̄ლს ხოხალ.

მუყურძენოლ ამის იკმარიხ, ხამარს ერ ყაყბერ ხეზგუნიხ, ეჩა ჟაგდ, ლეჩხ. «ძაღლ-ყურძენა».

მუყჳხგურ ალ ბალახს ლეზობდ იკმარიხ ჟჯბა-ჟტყბად. აცა̄რეხ ამშა კელარს ი იზბიხ ეჯყი. ფეტჳზუმ კაკლე̄ლარს იგდე.

მუშუ̄პოლ 1 ჩა̄ყი ნიჳრას ხაჯემ, ეშხუ კელ ძღგდს იცხემ ნანკლათხათე ი თხუმისა ტარო ნაჯჳდი ლჳინისფერ-მე̄ნშგჳა ტარო კალიბს მგრა̄მ იგდე ქა.

2 ჩა̄ყი ნიჳრას ხაჯემ, ეშხუ კელ ძღგდს იცხემ ი თხუმისა ტარო ნაჯჳდი ლჳინისფერ მე̄ნშგჳა ტარო კალიბე̄ლს იგდე ქა.

მუწჳე̄რი̄ლ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ ქო̄ლბდ კედნი, გოწს ხაჯეშ თელდ.
მუჭხჳი მე̄რგუ ლსგ. მე̄რგუ.
მუხუდო ნეცინ დედერდ ხონგრა ლი, ლეჩხ. „ბარდა ცერცვი“.
მუჭჳა̄რი წჷრნი კაკლარს იშნე დედერდ ხონგრე̄ლს. ცაგარ ხა̄რ. იფა̄რალ იზბიხ ამშა კაკლარს, **кустарникъ.**
მჷიცხი̄ლ (კა̄ლს) დამბალ პატყიაჲ ბალახე̄ლ ლი ლჷძირ.
მჷჳერდელო̄ლ ბალახ ლი, ჟაგდ იკმარიხ ლჷქაჩიშ ხოლა ძორი მჷკჩად. ამშა წჳე̄ნე ჟი ხუტე ლჷქაჩისა მჷტარს, ეჯჟი მჷლნი ლი. კაკლე̄ლარს იკდე ნეცინო̄ლარს.
მჷჲბედო̄ლ სოკშა̄ლ იკდე ამის მებემ. აბედდ მა̄ ხაყა. აბედი მაჯო̄ნ ლი.
მჷბე̄ლო̄ლ ალ ბალახს ერ იზბი კუმაშ, ეჯჟი ხახლა, იმყი̂ მუბე̄ლო̄ლ. ჩჳაბე̄ლე.
მჷბჷმბაჲო̄ლ ალ ბალახ თხჳალშაპაჲს ხაჯეშ ი ბამბაჲს იშნე.
მჷგიმბაშო̄ლ 1 ქანშა̄ლ კედნი, მარა̂ ამზუმს დეშ იცხემ. კაკლარ გიმბაშს ხაჯეშხ ამშა. ლეზობ მა̄ ლი, ბალახ ლი.

2 ქჳა̄სიდ იკმარიხ შჳანისა, თელდ გიმბაშდ ხოჯეშხ კაკლარ, ნეცინ ბალარ ხა̄რ ი ნანკლათხან ჲერუ კამჷლს გარ იცხემ, ეშხუ ძირჟი ფიშირ კელს იკდე.
მჷგოგლანდო̄ლ გოგლანდს ხაჯეშ თელდ ჩინოჳშ, მარა̂ გოგლანდ მა̄ ლი. რკჳენ გარ იზბი ეჯის. გოგლანდი კალიბ მეგემ ლი ი მაშნიაი̂ ეჯ კალიბ ხოხალ.
მჷგოწხირო̄ლ ქა ხე̄ჭო̄ნი მეგმარს, კაკლარს წჷრნის იშნე. სურუს ხაჯეშ.
მჷგჭი̄რო̄ლ 1 იცხ ლი ხჳაჲ ხანს მოგეჭ.

2 უსკჳ ხჳაჲ ხანს მოგეჭ.
მე̄თა 1 ჩიჭე̄ნდი კჳედელს ხაჯეშ, ქერშა̄ლ შდას იკდე ი ლეზობ ბალახ ლი.

2 ზერჩჳს ხაჯეშ ი ხოხალ ლიკედ დაბარისა. იზბიხ უჯბად.
მჷთკჳარი (კა̄ლს) ალ ბალახ თელდ ჟედი ნინს ხაჯეშ.
მჷკა̄რძო̄ლ ალ ბალახ თელდ ჟედი ნინს ხაჯეშ ი ნაქჳიცისა თელდ კა̄რძალშა̄ლ ძა̄რლჳალს ადე̄წე.
მჷკითხან ალ ბალახს ხამარ ხა̄ლ ლეჲზობნეხ, შიმდ ჩჳაკთხჷნე. ალე ხოხალ ეჩხე̄ მჳანს სოფ. კიჩხულდაშს.
მჷკირკაჟო̄ლ ალე ბჷგი ბალახე̄ლ ლი.
მჷკზალ წუჷლჲან ბალახ ლი. ჭემისა ხეჩდა.
მჷკლა̄მჷნ ალ ბალახ გჳეში ჟაგარ ლი. ლჷპეტყაჳე მჷჯოდრა ბალარ ხა̄რ. ძირს ჟაჯბიხ ი მე̄ჳარ მუჭხჳი ლი.
მჷკლა̄მორ ამშა ძირს იზბიხ მჷჯაბს, წჷრნი ძირ ხა̄რ ალ ბა-

ლახს. ამჟა წჳე̄ნას კჳეში ჟაგდ ითრეხ, ლეჩხ. «კილამურა».

მცრაჲ ჯოდი ბალოლარ ხა̄რ ი ლჷკცანჲელე ხერხი შდიქარშა̄ლ. ბალახ ლი.

მცროლ (მულახს) ალ ბალახს კჷლთხი კელ ხა̄რ ი ფაფიაჲ, ლერექჳს ხებოჲნდი ამშა ბოწოწუე̄ლ, ლს გ. ბოწოწუაჲ (ლა̄შხს).

მლემცჳე̄როლ ლჷკჷლცხე ბალახ ლი.

მლემცმაროლ ალ ბალახ მჷლმესგს ხაჯემ თელდ ჩინოჳშ.

მლელქანოლ ქანს ხაჯემ თელდ კეცხა ნაკედინჟი, მარა ქანზუმს დემ იცხემ. ცხეკარისა ხოხალ გიმჟი.

მლენგაჳოლ ლანგაჳდ ხაყა, ლექჳა̄სჷრის ხაჯემ, მარა ხობგა ლი.

მლჷჳჯოლ 1 თელდ კოჭოლ ნეცინ ბალოლარ ხა̄რ. დამბალოლ ლი ი ფაფიოლ. ლჷჯე ოხოზი ქა კელარქა, ქა ერ ათკჳიშე, ეჩქა. ლეჩხ. «მერძეულა».

2 ლჷჯე ოხოზი ქა ბალარს, მუღჳაჲ ნაგჳრალაჲს ხაჯემ, მარა ხოყჳთელა ლი. კუმაშ ერ იზბიხ ხომულ ლოქ, ხოგხ ეჩქა ლჷჯე.

მლგჳე̄როლ ტელე̄ფე̄ ბალაშა̄ლ ლი მეკდე ი სიპ ლეგჳე̄რშა̄ლ, ლახჳს ხოხალ. ბუქისა სიპ მურგჳალდ ლეგჳე̄რშა̄ლ.

მლმესგ (ლენჯე̄რს) კჳეცნარისა ხენჩდი ლა̄შხს ი იშგნა̄გე̄ ი აყგჷნეხ, ბალახ ლი ‖ დაბარისა ხოხალ ი კჳეცნარისა ხოფშირე̄მინ. ამშა ლენჩდა კჳეცენს ჩჳაყგჷნეხ ზურალე̄ლ, ოდო ალე ჩჳამგჳდი კჳეცენს, ყი დე̄მ იხნე ლაცხემთე=თჳეთჳნე მლმესგ (ლა̄შხს).

მლნი მურგუ ლს გ. მურგუ.

მლცი̄რი კჷლთხია̄რა ბალახ ლი ლეცი̄რი̄ მაჯონ ი ლეზობ ლი ჩუ ლჷცი̄რე.

მლცი̄როლ ლჷცი̄რი̄ მაჯონ ბალახ ლი, ლეზობდ მა̄ ხუა.

მლჯა (კა̄ლს) ალ ბალახ კჷცს ხაჯემ ი ლჷჯე ხოგ. ლეზობ ლი მახა ლუფხჳს.

მლჯაჲ ალ ბალახ ლეცი̄რის ხაჯემ, ჩუ ლეცი̄რე ლი ი ლეზობდ ხაყა, მუღჳაჲ მუყჳთელ ხა̄რ, ემხუ ალაბს იცხემ. კელს ლჷჯე ხოგ, ლეცი̄რიდ ხომჭხჳა ლი. ამის ფურალს ხა̄მნეხ. ხომულ ლჷჯე̄მი გუნდა ამშა ნაზობჷნდო.

მლჯე̄ლრა ლეჩხ. «ხეა მაგარი», **видъ крѣпкаго дерева.**

მლჯოდ (მულახს) = **მლჷჳჯოლ** (ლა̄შხს). ალ ბალახს მჷლხარ ჭორფელი ყაგარდ იკმარიხ. ამშა ლჷჯას ხოცჳნიხ ი ნატჳერბელს ქა ხოთხრჷლე.

მჷმერხელოლ 1 მერხელს ხაჯემ თელდ, მარა კეფაჲ მა̄ ლი. ბალარს ხომჳლარს იჩო.

2 ალ ბალახ მერხელდ ხომულს

იცხემ ი მერხელს ხაჯეშ, მარა̂ შხამ მა̄ ხა̄რ ი დე ლეზობ ლი.

მჷმყი̄რო̄ლ ბალახ ლი, ქონდარშა̄ლ კედნი ი თხუმისა თჳეთჳნე კოჭო̄ლ მუღჳა̄ჲლარ ხოკდენი, კამლე̄ლ გარ ლი ნანკლათხან. ამის ხონჩჷდეხ მახა ლეშგნა ტაბლარს. ალ ბალახ ჩუ ლოქ ამყი̄რე ჩი̄ს, ბარქიან ლოქ ლი ი მახად ნაკედ კჳეცნა დიარს ერ ანნაყნეხ, მა̄ნკჳი ტაბლე̄ლარს ანყეხ სემის ი ეჯჯ ტაბლარს სგა ხონჩჷდეხ ალ ბალახს ი ყი ხამზჷრიხ ლერთალს ერე ჩჳადმაყი̄რას ალ კჳეცნდ მახად ნაკედდ მინ მაგ ი ამღა ხონჩჷდეხ მჷმყი̄რო̄ლს.

მჷნაჲასხურო̄ლ აშ ნიახურს ხაჯეშ, ლარტამისა ალა̄შიხ ი ჭარხალზუმ ძირს იდე̄ს, ლახანა̄ჲ ნამყაუნდ იგმარიხ. ზჷსყის ძირს ლეზობდ ხაყა.

მჷნთი̄ლ (კა̄ლს) ალ ბალახ აბზინდა̄ჲ მაჯო̄ნ ლი, მარა̂ ქუნ მა̄ ხოკან.

მჷნცხარ ლსგ. მანცხჷლდ.

მჷყემჷსგდი «სიმჭკა» [СѢМЯЧКИ]. ჩუ დე̄მ იმჲი შჳანს ალე.

მჷყი̄შხო̄ლ ალ ბალახ ყი̄შხას ხაჯეშ ი კუმაშს ხოშჳრი.

მჷხანხალო̄ლ ქორგაშა̄ლ მეფხყე ლი ყიბაჳ ნალალდ, ნეცინ ბალო̄ლარ ხა̄რ ი კელი̄ლარს ლეჯე ხოგ სგა.

მჷხმყურ ალ ბალახ სამყური მაჯო̄ნ ლი ი კუმაშს ხალატ მე̄ჳარ.

მჷსტრაფო̄ლ ალ ბალახ თელდ გჳრიმბს ხაჯეშ ჩინოჳშ.

მჷფა̄რცხო̄ლ ბალახ ლი ფა̄რცხი მაჯო̄ნ.

მჷფი̄როლ ბალახ ლი წჳანილ მჷჯო̄დრა, ფათჳა̄რ ბალარ ხა̄რ.

მჷფირწალო̄ლ ფეტჳს ხენჩჷდი, სემი შტიმ ხა̄რ ფირწალშა̄ლ.

მჷფთჳა̄რი̄ლ 1 ალ ბალახ ქონდარს ხაჯეშ თელდ, თჳეთჳნა მუღჳაჲარს იკდე.

2 (კა̄ლს) დამბალ ბალახ ლი, ფათჳარ ხა̂რ, ხოჩა ლი კუმში ლეზობდ.

მჷფთკიროლ ნალგმა̄ლისა ხოხალ ალ ბალახ. ლჷქაჩ ერ ჩჳედმჷტა̄ნი, ამშა წჳე̄ნას ერ ესგოშნეხ, ყი ხუტე მჷტარს. ხოლა ძორს იზბი ი ხოჩა̄მ კჷდე.

მჷფრაჲა̄ნი̄ლ მეგემ ლი ჭრელ, კუმაშს აფრე, ჩუ ლოქ ე იზბიხ.

მჷქე̄რი̄ლ: ყჳიჩ მჷქე̄რი̄ლ დედჳ მჷქე̄რი̄ლს ხაჯეშ, მარა̂ ლა̄შის იკდე ალე. ლეზობ ლი.

მჷქე̄რო̄ლ 1 ალ ბალახ ქერს ხაჯეშ, კჷე̄ლთხის იცხემ ეშხუ კელ ი თხუმისა ქერი შდაშა̄ლ შდას იკდე.

2 ალე კჷე̄ლთხი ბალახ ლი ქერი მაჯო̄ნ.

მჷქინძო̄ლ ალ ბალახ ქინძს ხაჯეშ თელდ, მარა̂ ქუნ მა̄ ხოკან, ჩაჲაგ არი ცხეგს ი ჳელს.

მჷქირცო̄ლ (ჭჳე̄ლფს) ალ ბალახ

ქირცი მაჯო̄ნ ლი, ბა̄რდ ხა̄რ ნე-
ცინ ლედერშა̄ლ.

მჷლდერი̄ლ (კა̄ლს) ალ ბალახ ნეცინ ლედერს ხაჯეშ, ბა̄რდ ხა̄რ, ლეჭმას ხენჩჷდი.

მჷლდერი̄ლ (კა̄ლს) ალ ბალახ ნეცინ ლედერს ხაჯეშ, ბა̄რდ ხა̄რ, ლეჭმას ხენჩჷდი.

მჷლდერო̄ლ პარკალს ლედერშა̄ლ იკდე ი ბა̄რდი̄ ლედერშა̄ლ ხა̄რ ქა მეჭო̄ნ. ნეცინ ლედერს ხაჯეშ.

მჷყა̄რო̄ლ ბალახ ლი. ამშა ძირალს ყატყებიხ ი იზბიხ, მურგჳალ ძირალ ხა̄რ.

მჷყა̄მრი̄ლ ლახჳ აგის ხოხალ ალ ბალახ კოჯარყი, ფერდ ჲჷრყი ლი. ლეზობდ ხაყა. დედჳ ალე ლა̄მის დე̄მ იკდე.

მჷშდია (მულახს) 1 = **წე̄ლა** (ლა̄შხს) ხოლა ბალახ ლი. ფჷრის დე̄მ იზბიხ ჩა̄რ, ლსგ. წე̄ლა.

მჷშდია (ლატალს) 2 = **ისრ** (ლა̄შხს) = **ტაფ წე̄ლა** (მულახს) კჷ̄ლთხი ბალახ ლი მე̄ჳარ.

მჷშმჷლდ ალ ბალახ ფეტჳისა ხოხალ ი ძირ წითელაჲს ხაჯეშ ჩინოჳშ.

მჷჩჷრთჷნი̄ლ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ თელდ ქინძს ხაჯეშ, მარა̇ ნეცინ ნე̄სყაშა̄ლ პარკალ ხა̄რ.

მჷცა̄ნგი ალე ბალახ ლი, მარა̇ ლჷცაგ. ლა̄შხს ჩა̄ყი ცაგს ხაყლეხ. ლატალს მჷცა̄ნგის ხაყლეხ.

მჷცჷბჷლდ ალ ბალახს კჷლ ხა̄რ ძლჷდ ი თხუმთე ნალალდ ბუყუყე̄ლარ ხა̄რ ლჷცაგ. იფა̄რს არი.

მჷცჷბჷრ თელდ ჩა̄ყი ცაგს ხაჯეშ, მარა̇ ცაგარ მა̄ ხა̄რ კეფაჲ ი ბუმბუსალა̄ჲ ხოჩულ თჳეთჳნე ხა̄რ თხუმისა.

მჷძა̄რლჳო̄ლ 1 ბალახ ლი, ქა ნაქჳიცისა იდე̄წა̄ლხ, მაშრი მჷჯო̄დრა ბალარ ხა̄რ. დამბალ ლი.

2 ალ ბალახს ძა̄რლჳ ლჷქაჩ მა̄რას ხადე̄სხ ი ყი ლოქ ხეხჩოჳი ლჷქაჩ ძა̄რლჳ.

მჷწე̄ლო̄ლ თელდ წე̄ლა̄ მაჯო̄ნ ლი ალ ბალახ, მარა̄ თხუმთე ხომე̄ნშგჳა მაშნია მჷრ ხა̄რ. ამ წე̄ლას ხაჯეშ.

მჷწერილ (ბეჩუს, ლატალს) აბზინდაჲს ხაჯეშ თელდ, მარა̇ ქუნ მა̄ ხოკან ეჩა. ბეჩჳარ ხაყლეხ, ლსგ. პარტ.

მჷჭჲო̄რო̄ლ ალ ბალახ კჷ̄ლთხი ლი ი ნეცინ ბალარ ხა̄რ.

მჷჭი̄მო̄ლ 1 დამბალ ბალახ ლი ი ლაქაშს ხენჩჷდი.

2 დამბა̄ლ ბალახე̄ლ ლი ი ხოშა ნალალდ დაბარისა ხოხალ.

მჷჭიშდჳარო̄ლ მოლოქშა̄ლ ბალარ ხა̄რ, ლეზობ ბალახ ლი.

მჷჯჷ̄ჭკო̄ლ დამბალ ბალახ ლი, კელს თხუმთე მუჯო̄დრა ბუყყარ ხა̄რ.

მჷხიმ (ჭჳე̄ლიფს) ალ ბალახ თელდ მჷხმჷლდს ხაჯეშ.

მჷხმი̄რო̄ლ 1 ამის თუთჳნი კელ-

შა̄ლ ხა̄რ ქედ ი ლჷგრაზუშს იქდე მურგჳალს მე̄ჳარ ბუძ-გჳა̄რს. ფიშირს იწბინე ამკალი-ბარს არჩხლარლექჳა.

2 = **ხარძუკ** (ჩოლურს) ალ ბა-ლახ ლჷგრალე მაჯონ ლჷბუძგჳ მურგჳალოლარს იქდე.

მჷხმჷლდ ალ ბალახ ლეჭმა ლა̄-რე̄ლს ხეჩდა, კე̄თხიოლარს იქდე.

მზისუმზირაჲ [г.] **подсолнечникъ**, ლსგ. მჷყე̄მჷსგდი.

ნ

ნაურდქლაჲ ალე თელდ კოჭოლ ბალახე̄ლ ლი ჲადურდ. ამჷნ ხოხრა ბალახ მა̄დ არი.

ნაგოდ ლაკლაჳყი ხოკედხ ქერს.

ნაგჳირალაჲ **ромашка.** ლსგ. გჳი-რილაჲ.

ნაზარდ უშხჳა̄რ ლუტყჳბე მეგემ, ჲერუ ეშხუ მეგემშა̄ლ სგა ლჷრდ.

ნაზონდჳარ ალე ლიცა̄რისა ხოხალ ჩულჷჩრაჳა ტუბჲარისა ი ამე̄ჲსა ბაყყარ ისხიხ ყი, ფურს ერ ლჷ-ზა̄ლან ჭემა ხაჭიმ, ეჯის ხაჯემ.

ნამფე̄რაჳ 1 ყილჷჩეხ ბალახ მახან ნაქედ.

2 მახან ნაქედ ულორტალ მე-გმი ნაქჳიცყი ჲედ ბალახიშ.

ნამქაჩჳი ყა̇გ ალ ბალახ მოლარისა ხოხალ, თჳეთჳნე ი ნეცინ მუ-ლჳჲარ ხა̄რ, ბალა̄რ ნეცინ ი ლჷ-კცანჲელე, ლამბალოლ ლი, ლჷ-ქაჩი ყაგ ლი ალე ქალჷფჷრ ი ჩულუფურშგჳა̄ნე.

ნარიეუულაჲ [г.] ლეჩხ. «წყლის მონატანი სხვა და სხვა ხის ძი-რები და ნატეხები».

ნა̄რგილ სიმინდ ლი დოსგ მჷმჲოლ, კოჭოლს იცხემ ი ტაროსი̄ კო-ჭოლს იქდე.

ნასმინდ ლეჩხ. «სიმიდის ჩალა».

ნაფტუმ ლეჩხ. «ფეტჳის ჩალა».

ნაქერან ლეჩხ. «ქერის ჩალა გალე-წილი».

ნაქუნჩალ 1 სიმინდი ტარო ქანა-ცი̄რ ტეფარ.

2 სიმინდი ტაროს ერ ტეფ ხაჭონა.

ნაქშტუნა (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ თუთუნს ხაჯემ. ქედ ი ლა̄მი̄ პარკალი̄ თუთუნდ ხოჯემ. შდი-ქრე მაზიგი ყაგ ლოქ ლი.

ნალჳედურაჲ ბალახ ლი აფხაზუ-რა̄ჲ მაჯონ. ფურალს მახა ნა-ზა̄ლყი ბჷგი ტუა ერ ხაყა ქ' ეჩქა ხა̄მნეხ ამის ი ყახჩოჳი ფურალს, ბალე ბე̄რდუდ ხოჯემ.

ნახჷრწელ ლეჩხ. «ხვართქლა». ქა ხეჭონი ნამშავს ლობიოშა̄ლ ი ხაჯემ ამშა ბა̄რდ ლობიო ბა̄რდს, მარა̀ ხოშა სათუთ ი ლჷთხელ მჷ-ჯოდრა ბალარ ხა̄რ, კინწმჷყ მე-ქჳცე ი ჳოკერთე სკჷრი. ალე სი-მინდს ი კჳეცენს ხეჭონი. კჳე-ცენს ჩჳაკა̄ფე.

ნახრეკ ქელ თუთჳნი ქელშა̄ლ ხა̄რ ი თხუმისა თუთჳნი ლა̄მიშა̄ლ იხო ლა̄მის. ლა̄მი პრასი კაკ-

ლარდ ხოჯეშ. კჳეცენს ხენჩელი ი ჩჳადჳჳშე უყგენად.

ნაშუი ლუმურ იგდე || ლუმურს ხოკდენი ალე ი ანაშუიხ ბობშარ ი ზურალელ. ლეჩხ. «კევი».

ნაჩჩხელ მელნი ბალახ ლი, მარა ლუნთისა ხოჩა ლეზობ ლი კუმშიშედ. ბალარ ნეცინ ხარ.

ნახენთალ ყილეთჲან მესდე ჩალი ლერალს ხაყხა.

ნესჳ ლეჩხ. «ნესვი».

ნეფსგურნაჲ (შჳელფს) ადმეკი მაჯოხ ბალახ ლი.

ნელშტამტიმ ლეჩხ. «თიკნიურა». ამშა კელ თჳეთჳნა მელჳარს იგდე, ბალარ ნელშტა შტიმს ხაჯეშ.

ნეუჳი ლსგ. სოკ.

ნიასტარ || მიასტარ ამშა ბალარ აბზინდაჲს ხაჯეშხ. ალ ბალახ ლუქუნი ყაგარ ლოქ ლი. ჩჳაყლჳრამბეხ ი ხოცჳენიხ ლუქუნს.

ნიახურ ლეჩხ. «ნიახური».

ცხეკი ნიახურ თელდ ლარტმა ნიახურს ხაჯეშ, მარა ლეზობდ მა ხაყა.

ნიჳრა чеснокъ, ლეჩხ. «ნიორი».

ბაყყა ნიჳრა ალ ბალახს შრელ ბალარ ხარ ბაყაყი ფერიშ.

ლემლჳე ნიჳრა ალ ბალახ ნიჳრას ხაჯეშ ჩინოჳშ, მარა ზემშჳ ხოშულელ ლი.

ჩაყი ნიჳრა აშ ნიჳრას ხაჯეშ, მარა ეშხუ კელ ძღედს იცხემ ი თხუმისა ტაროშელ თხუმს იგდე მენშგჳას ლჳინის ფერს ხაჳერდი მაჯოხს, მეთაქაჲდ ასყიხ. ლენჭყარისა ხოხალ.

პ

პარტ ალეჲ აბზინდაჲს ხაჯეშ, მარა ქუნ მა ხოგან ეჩა. მესტიას ხაყლეხ. ლატალს: **მეწერილ.**

პაშგ (კალს) ყი ერ იცჳალი, ეჩქა უჳასგს ლეზობდ მა ხაყა. ძირალს გარ იზბიხ ამშა. ლაშხს ლსგ. უჳასგ.

პეყჳაჲ ჳოხრახუშს ხაჯეშ ალ ბალახ თელდ, ბალხარისა ხაპიყჳ ი პეყჳაჲ ეჯლა ხაყხა.

პიმპილაჲ ლეჩხ. «პილპილი».

პიტნაჲ ლეჩხ. «პიტნა». ალ ბალახს მერხელს ხონჩედეხ ნასყუნდ ი იშგენ ნაყუნჳარსა ი ეჯყი იზბიხ. ჲერხი თამსა ხონჩედეხ ლაზობყი ი ლეგჯმარახა.

ლახჳე პიტნაჲ ლახჳისა არი ი მეგრა ცხეკისა, **мята.**

ჩაყი პიტნაჲ ლეჩხ. «გარეული პიტნა». ლუსუ «შაჲქერდეგ», **карачайцы пьютъ, какъ чай**

პიშგ ლსგ. პუშ.

პიხინ ალ ბალახს ქუროუხ ბალარ ხარ მეჯოდრელ.

პუ: ჩაყი პუ ლსგ. სოკ.

პუშ (ლაშხს) = **პიშგ** (კალს) ალ ბალახ კჳეცენისა ხოხალ. ძღედ კელ ი ბალარ ხარ. მელჳაჲ ამშა ია-

იას ხაჯემ ი ნეცინ ლელāშჷ̄რი კაკლჷ̄ლარს იკდე, ლეჩხ. «პურშა».

პჷრშან ფშალāჲ მაჯō̄ნ ბალახ ლი, ჩō̄ლურს ხოხალ ალე.

პრას ლეჩხ. «პრასი».

პჟაჳრა (კāლს) ბალარ ალ ბალახს მეფხჟე ხāრ ი ნჷ̄სგა ლეჟა ძღჷდ ქელს იკდე. ჟჳიჩō ლი ალე ი დედჳō.

ჟ

ჟაჳელაჲ ლეჩხ. «მჟაველა». 1 მჟაჳ ბალახ ლი ალე, სემი ლუმხურ ბალე ხāრ, ლეზობდ ხაჟა.

2 (კāლს) **მუთქჳāრი**. ჟაჳ ბალახ ლი ლეზობ ლუნთისა.

3 ქალაკოდაჲს ხაჯემ ალ ბალახ, ჟაჳ ლი ი ლეზობდ ხაჟა.

ლāრā ჟაჳელაჲ ტელჷ̄ფის ხაჯემ, ლეზობ ლი, კჷ̄თხის იკდე.

ცხეკი ჟაჳელაჲ მუსუნყურს ხაჯემ ი ჟაჳ ლი. ლეზობდ ხაჟა, საყმაწჳილი ჟაგარს ხონჩედეხ ამის.

ჟაკჳჷ̄რ ლეჩხ. «არყის ხე». — **ლეჟკჳერ** ლეჩხ. «ტევრი არყის ხეების».

ჟერებ ალ ბალახ შაბშāლ მუსტუნ ლი ი ღოლჲაქრე პერპელი ჟაგარდ იკმარიხ.

ჟეღი უღჳ ლსგ. უღჳ.

ჟეღი ღიარ ალ ბალახ კჳეცენს ხენჩჷდი ი ჩჳამშხე, მარā ჩჳაჟგჷნეხ.

ჟეღი ნინ = **ცირსდაჳ** (კāლს) = **წალუნთირ** (ლენჯჷ̄რს) ამშა ბალარ ჟეღი ნინს ხაჯემხ. ამშა ძირი ნახკჷნს ხოლა ძორი მჷკჩად იკმარიხ ჟაგარდ. ლეჩხ. «ძაღლ-ენა».

ჟუ̄ნცჳუ ლეჩხ. «სხმარტლი». ალე ძჳირდ გარ არი შჳანისა. ლახ ჷ̄სა ითხი, ლემჷჟ აგის გარ ქედნი დამბალō̄ლარ.

რ

რეჭჳი ბალახ მუსუნყურს ხაჯემ ალ ბალახ, რეჭჳალს ხალატხ მჷ̄ჳარ.

როგ ლეჩხ. «ნიგვზის გარეთა კანი».

როგჳ მენგრე ლედერ შჳანს.

ს

საბეგჳელაჲ დამბალ ბალახ ლი.

საკოკიაჲ 1 თხუმ ხāრ კელი თხუმისა მენგრე ი ბუძგჳāრ, ლაწჳდāრდ ხაყა სტამāნხენქა ჩō̄მიშდ: რანგიშჷდ ი იშგნჷ̄მიშჳდ.

2 განჭჳი ნანკლათხი კედნი ი საზლჳრალ ლერწდ ხოჯემ თელდ, სგāმენ ბოყჳ ლი ლერწშāლ.

სალათაჲ ლეჩხ. «სალათა» [салатъ].

სამყურ ლეჭმა ლāრელისა ხოხალ, ხოჩა ლაჩეხ ლი კუმშიშჳდ.

სანეფ (ლეჩხ. «სამეფო» || «სანეფო») უსკჳ ლი მენგრე ი მუჭხჳი.

სანდალ ჯჳინელ მეგემ, მეშხე ფერიშ, მჷ̄ჳარ ბგგი ბერეჟშāლათხე მāდ ითხი.

სარო ბალახ ლი ლჷქაჩი ყაგ.

სატკეცელდა̈ ალ ბალახ ლეზობ ლი, დიარს ხონჩჷდეხ, ნიგბაყი ქერ იყერხ, ტკიცს იკედ ამშა ბუშ-ტყლარ, კჷლთხის იცხემ ი ბუშ-ტჳარ ჩუ ხერკინიხ.

სელი ქიშ ქანა ქიჳ.

სემი ბალე (კāლს) ემხუ ნეცინ კელს სემი ბალე ხār. ლეჭმას ხეჩდა.

სეფსკჳერ ალე მეგემ ლი, ლāშხარ მჷნგირōლს (ლსგ.) ხაყლეხ, ლა-ტლარ სეფსკჳერს, **кустарникъ.**

სიმინდ ლეჩხ. «სიმინდი»; **виды —** ნārგილ (ლეჩხ. «შინაური» ანუ «ადგილობრივი»), გრანცულა̈, ადესა̈, ჳოდიშურა̈.

სიმჭკა ლსგ. მჷყემჷსგდი, კჷლჷნ-თხირ.

სისნა (კāლს) ღუმჷრიშ ი გჷგფა ბალარე მაჯōნ.

სისნა̈(ლāშხს)=(კāლს) **მეგჷნდār,** (ლსგ.). განჭჳს ხაჯეშ, მარა ხონ-კლათხა ლი ი ტეჳნარს დჷმ იკდე. ამის იკმარიხ ჩāყი ყა-გარდ. კელ თხუმთე ნალალდ იკდე ბუმბუსალა̈ს.

სოკ ლეჩხ. «სოკო», **грибъ,** ლსგ. კორიჭōლ, კოროჭōლ.

არყა̈ სოკ ლი ლეზობ, მჷ-ტყაბს იზბიხ, თჳეთჳნე ფე-რიშ ლი.

ა̈ებრā სოკ წჷრნი ფერიშ ლი, ლეზობდ მā ხაყა.

ჳიჯი ქორგōლ ალე სოკ ლი, გიმყი კედნი ქორგā მაჯōნ, ლეზობ ლი.

გაკა სოკ მუყჳთელ ფერიშ ლი ი ლეზობდ მā ხაყა.

მāლა თიუხ ჩāყი კოლყი კედნი ალ სოკ, ლეზობდ მā ხაყა.

მათხეფ სოკ ძირს ხათხივ გიმყი, ლეზობდ მā ხაყა.

მანჭკჳარა̈ ლეჩხ. «მანჭ-კჳარა». სოკ ლი ი ლუფხჳისა იხჳრიხ, ჩჳაფრეხ ი ლუნთისა ნāყუნდ ასყიხ.

მჷსōყა̈ან სოკ ალ სოკ ჩჳა-სōყე მārას.

ნāყჳი მჷნშგჳე სოკ ლი.

ტყუბლა̈ სოკ ლი ლეზობ. მეგმარყი ხოხალ ლიკედ.

ფილუა̈ ალე სოკ ლი, მარა ლე-ზობ მā ლი, ჩჳასōყე მārას.

ქოქōდīლარ ალე წჷრნი ფე-რიშ სოკ ლი ი სგāმენ თჳე-თჳნე ლი, ხოჩōლ ლი, ზჷ-მār ტანდ ი მუსგჳენōლ, მჷ-ტყაბს იზბიხ.

ღუმჷრი სოკ ალ სოკს მā ხაყა ლეზობდ.

ღუნითხუმ ლეზობ სოკ ლი.

ღუნინიჩჳ 1 სოკ ლი, მჷტყაბს იზბიხ. [ლი.

2 სოკ ლი იცხიშ ი აშ სოკ-ა̀

ყიჳნულ სოკ 1 ამთāნ ლეზობ დეხდა სოკ ლიხ.

2 ალ სოკ მარტისა ლი ხოჩა ლეზობ.

ჩა̄ყი პუ 1 ჭალდარისა ხოხალ მურგჳალ სოკოლარ ი ჩუ ერ იფრიხ, ბირლჳდ ლჳრიხ.

2 სოკ ლი მურგჳალოლ. მინდორისა კედნი. თაშს ხაჯეშ ი ყი ერ ოსთილე ტოტს, ჩუ იჭუნეტაჳი ლეჯმარაშა̄ლ. ჩუ ერ იფრი, ჩუ იშხი სჳა̄მენ ი მეშხა ფექშა̄ლ ისყი ი ბირლჳდ ლჳრი.

ჩა̄ყი სოკ ჩონჩორიკყი კედნი ჩა̄ყიშ, ლეზობ მა̄ ლი.

ცა̄დორა̄ სოკ მეშხე სოკ ლი, ლეზობდ ხაყა, ხოჩა გემაშ ლი.

ცაცხჳი სოკ ლეზობდ ხაყა ალ სოკს.

ძერო სოკ ლი თოთობყი ლეზობ.

წიფი სოკ ალ სოკს ჩუ ხაყა ლეზობდ.

ჭალდუაჲ სოკ ლი წჳრნი ფერიშ. ლეზობ ლი უჯბად ი უტყბად. ლეჯე ხოკ. ხოჩა გემაშ ლი.

ხარი კბილაჲ სოკ ლი, არყაჲ სოკს ხაჯეშ, მჳტყაბს ლეზობდ ხაყა.

კულ ალე მექჳრე მეშხე სოკ ლი, სიმინდს ხოკდენი ი ჩჳადა̄ჳში. ჩუ ერ იფრი, ბირლჳდ ლჳრი.

სურაჳანდი მეგემ 1 ძლედს დე̄მ იცხემ, წჳრნი ბიმბლარს იკდე ჲები ნანგრიალს. კელი ნაცარს ი ამშა ბალარს ყა̄ლდონძჳ ითრეხ, სურაჳანდს ლოქ ხა̄რ ხოჩა. ამშა ბიმბლარს იზბიხ, თხუმიშ ი აყბა̄ მაზიგს ლოქ ხაშიდ.

2 შდიქრეშ ი თხუმ აყბა̄ ყაგარდ იკმარიხ ამის. ამშა ბალარს ითრეხ თუთუნშა̄ლ ი ხოჩა ლოქ ხა̄რ, **мелкій кустарникъ.**

3 ბალახ ლი ი თუთჳნი მექაიფ ითრეხ, შდიქრე მაზიგს ლოქ ხა̄რ ხოჩა.

სურო 1 მეგმარს ხეჭონი კეცხთეყი, წჳანილ ფერიშ ლი.

2 ალე ქა ხეჭონი მეგმარს ი ყი ხაჭიმ, წჳანილდ არი ჩიგარ ამშა ბალარ, მეშხე კაკლარს იშნე ცინყაშა̄ლ.

სურნელარ ლეჩხ. «ბოსტნეული საზოგადოდ, რომლებსაც სულისა და გემოსთვის ხმარობენ სამარხო საჭმელებში გასარევათ».

სჳსნა განჭჳი მაჯონ ლი ი ბუმბუსალაჲს იკდე.

სჳინტრ ლეჩხ. «ასპინტრი». ალე მა̄ნკჳი ყი ერ კედნი, პრასს ხაჯეშ თელდ. იხჳრიხ მახა ლუფხჳს ი მეჯაბს იზბიხ. ხოჩა ლი ლეზობდ ლჳძმარ.

სკელ ლსკ. ინდოური სკელ. გეგო̄ სკელ, დაკლა სკელ.

სყეჲ 1 შგორიშა̄ლ მეგემ ლი, ჯოდი ბალე ხა̄რ, ქარი ყაგდ იკმარიხ.

2 მუჯოდრა ბალახ ლი, ლახჳს არი.

ტ

ტაბაგაჲ ლსგ. იცხ.

ტალხუნაჲ ლეჩხ. «ტალხუნა». ლელერტამ ლი.

ტა̄ფშუ ლსგ. იცხ.

ტაფ წე̄ლა (მულახს)=**იხრ** (ლსგ.) ლა̄შხს.

ტელე̄ფი ამის ყელი ნინდ ხოჯემ ბალარ, იხჳრიხ ი ჩჳაფრეხ ბალარს ი ლუნთისა აჯბიხ ი იზბიხ ნა̄ყუ̄ნდ. ჯოდი სდუგჳარდ ასდგჳიხ ბალარს ი ფერის ეჯყი აშხჳნიხ ლელუნთად. ლეჩხ. «ლჳალო».

ტიკ ლსგ. ლუმუ̄რი ტიკ.

ტირბოჩ სპიროდა̄ქ დებრა̄ ტეფ.

ტოტ ლსგ. მუდი ტოტ.

ტრაკუნ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ ხოხალ კჳილე̄ლქა ი ლეკაცი ყაგარდ იკმარიხ ლენჯე̄რალ.

ტრედიფერ კჳახნესჳ ლი ხოჩა გემამ ლეზობდ.

ტყირნალ 1 თჳეთჳნე კაკლარს იშნე სკარხალშა̄ლ, ქათლარს ხა̄მნეხ, ლინგრეს ლოქ ხოცხემხ, **кустарникъ.**

2 გვგვბს ხაჯემ თელდ, გვგვბი მაჯოხ ბალარ ხა̄რ, მარა̄ კელ ბაგუ̄ნდდ ხოჯემ.

ტყუბულო ბარუჳენ ლი თჳით დერუ ხაჭრა უშხჳა̄რ.

ტყუბლაჲ ლსგ, სოკ.

ფ

ფაზარ ნათხჳდარას ერ ადგარიხ მეთხჳდარა, ეჩა კადისა ლოქ არი ალე ი მა̄დთჳა ლეგლირდეხენ ლოქ ხაშიდ მა̄რას შიშდ. ალე ბალახ ლოქ ლი ი ნათხჳდარას ლოქ გარ ხოცჳხ ჩუ.

ფათქუს მექჳრე მეგემ მე̄ჳარ.

ფანქჯის (კა̄ლს) ალ ბალახ კოჯარს ხა̄გ, ლეჩხ. «ვაცინწვერა», ლსგ. ჳაცინჳერ.

ფარამ (ლენჯე̄რს). ლეჩხ. «ვარდს გავს, მაგრამ თეთრი ვარდები აქვს და ღერო კი ბალახია».

ფარდელ ლობიო ლსგ. ლობიო.

ფარხჯადენაჲ ალ ბალახ მეკა̄რძოლს ხაჯემ, მარა̄ ხომშხა ლი ზემშჳ.

ფაშორი ტყელ ბალახ ლი ჯოდია̄რა, ლუნთისა ჩუ დე̄მ ქჳერნი ი ლუფხჳისა აწა̄ნეხ კუმში ლე̄მნად ნენა̄ კჳედობყი.

ფერუაჲ ბალახ ლი ი ძირ მუყჳთელ ხა̄რ ი აშშა ძირს იკმარიხ ლაღფენა̄ლდ.

ფეტჳ ლეჩხ. «ფეტვი».

ფეხორაჲ ალ ბალახ ქოლბდ კედნი ი კელარს თხუმთე ნალალდ მურგჳალ პარკალ ხა̄რ, ი ეჯ პარკალისა ბუნტყულშა̄ლ მერ არი სგა. ლატალს არი.

ფიზ ფეტჳი კაკლარე ქა̄მე ჩენჩ. ამის ლუნთისა ხამარს ხა̄მნეხ.

ფითირ იცხს ხეჭონი ალე ი ლუნთისა თჳეთჳნე̄ლ ხა̄რ თხუმისა ი ჩხერმტალ ხეჭჳა̄დიხ ამის ლაზობდ.

ფილუაჲ ლსგ. სოკ.

ფიმფოს (გჷლს) ალ ბალახ თხჳალშაჳაჲს ხაჯეშ.

ფირსულაჲ ალ ბალახს ყელი ნინდ ხოჯეშ ბალარ ი მულჳაჲ იაიაშჷლ დოსგ ხოკდჷნი მეთთჳენ ფერიშ, ლეზობდ ხაყა, ფხალ ლი.

ფირწალყაჲ ალ ბალახს ფირწალშჷლ ბროკ ხჷრ თხუმისა.

ფისე ალე ღუმჷრს ხჷრ ტახრას. ლეხხ. «ფისი».

ფიხჳრა მეგემ ლი. ლეხხ. «ბეგენჩხალი».

ფონ მეგში ფუყჳ. ლეხხ. «გუნძი».

ფოცორ 1 ფერი ლი მჷჳარ ი აბედშჷლ ხებდინი. მექჳრე მეგემ ლი ქალფერე.

2 მექჳრე მეგემ ქალფერე მჷჳარ.

ფოშტელ (გჷლს) დამბალ ბალახ ლი, ლახჳს გარ ხენჩდი ლეჭმას.

ფოჩოჩ ბალახ ლი გჷლთხიჷრა ი თხუმისა ფოჩილარ ხჷრ.

ფოხალ ხოხრა ლი ბოყჳნფექიშ ი კაკლარე შედ ლი. ალე-ჲ მეგმარე ტეფიშ ლი.

ფოხორ ლეზობ ბალახ ლი ლუფხჳისა მერხელშჷლ, ბალარ სემი ლეშტიშ ხჷრ ი ნინი მაჯონ, მულჳაჲ ყჳითელ ხჷრ ი ლჷში თუთჳნი მაჯონ. ლეხხ. «ლუხტი».

ფჷნთქუ (მულახს)=**ჩირგსაჳ** (ლენჯჷრს) ალ ბალახს ხოშა ნაღალდ დაკლარ იზბიხ.

ფშალაჲ 1 მეგმარს ხეჭონი ყი ი ყი ხაჭიმ. მახა ყლორტალს აშა იზბიხ ყიმგჯაბს ზერჩჳშჷლ.

2 ლობიო ბჷრდშჷლ ბჷრდ ხჷრ ამის ი ყი ხაჭიმ მეგმარს. ნეცინ ბალარ. ლეხხ. «ფშალა».

ფხალ: თჳეთჳნე ფხალ 1 ალე წჷრნი ფერიშ ლი ი დიარს ხოჩდიხ, აშ ნჷყუნდი ასყიხ ი იზბიხ. ხოჩა გემაშ ლი.

2 ამის გარ ასყიხ ნჷყუნდ მერხელშჷლ ი იზბიხ, **растетъ въ дикомъ видѣ, употребляютъ въ пищу; имѣетъ сѣмена.**

წჷრნი ფხალ ამის წჷრნი ბალარ ხჷრ, იზბიხ, თხუმთე ლომი შდჷშჷლ იკდე ლჷშის.

ქ

ქაილაჭემ ალ ბალახ მუსუნყურილს ხაჯეშ, მარა თჳეთჳნე ლი ი ქათლარს ხალატხ მჷჳარ.

ქანნაცერ ალ ბალახს კჷლთხი კდლ ხჷრ ქანშჷლ ი გიმბაშშჷლ კაკლარს იკდე ნეცინოლარს. იგმარიხ ლეზობდ.

ქალაკოდაჲ ალ ბალახს ტელჷფიდ ხოჯეშ ბალარ, ნჷსგა ლეყა იკდე კჷთხის ი ეჯის სჷბილოლ ხაყხა ყახად. იხჳრიხ მახე ლუფხჳს, ყასდგჳიხ ტელჷფიშჷლ ჯოდი სდუგჳარდ ი ქა ხორგინეხ ქორს. ლუნთისა იგმარიხ მეჯაბს ნჷყუნდ. ლეხხ. «ქალაკოდა».

ქალშაჳაჲ მერხელს ხაჯეშ, ხოშულ ბალარ ხჷრ ი ლეზობ ფხალ ლი.

ქან ამის ლჷმკჷმრინხ ეჩქად ლე-
რექჳდ. ათხე̄ჲ არიხ ჯჳინელ მა̄-
რე̄ლ ერე ხამყიდხ ქანა სგური
ლიჩომ ი ბარდან ერ დო̄სა ლჷ-
მთხო̄ლ ჲადურდ. ეჩქა ქანა ლე-
რექჳ ხალჳე̄ნახ. ლე̄ჩხ. «კანაფი»,
КОНОПЛЯ, ლხგ. დედლა, ბერგლა.

და̄ჳა ქან ამ ქანდ ხონკლათხა ლი ძღჷდმჳ ი ხონგრაი̄. ძირ ხა̄რ ჩიჭჷ̄ნდშა̄ლ. თხუმთე ნალალდ ხოწიბხ ჩუბაჳ მუყუ̄ნყური ჯო̄დი ტეჳნარშა̄ლ.

ქართ ლეჩხ. «კეჟერა ფხალი».

ქართოფილ ალე ეზერ კედნი ი ალა̄მიხი̄ ხჳაჲს. ლეჩხ. «ქართოფილი».

ქასრ (კა̄ლს) 1 ამნოჳმ ყა̄ლჲონი დე̄რს აწყლჲანეხ კა̄ლარ, ლეჩხ. «ლაქაში».

2 ალ ბალახ ჲერუ კამჷლდ ხომულს იცხემ, ლაფმგე̄ლ ხა̄რ. შრეშშა̄ლ აფერჳანი ამშა ლიცჳენი ჩი̄ს, მა̄ჲ დო ი̄რი ლეფერჳანი. ბერეჟსი̄ აფერჳანი ალე.

ქერ = ჭჷმინ (კა̄ლს) **ЯЧМЕНЬ.** ქერ მე̄რმა-მე̄რმა ჯილგიმ ხოხალ მჳანს. უშგულს 4 ლუმხურ ქერ ხოხალხ ი ლაკლაჳჟი მიშდ ქა იფურმგჳი̄ნი.

ქესაცაჲ ალ ბალახს თხუმისა გარ ხა̄რ ბალო̄ლარ ი იმგნა̄გ დე̄სა. ქო̄რთე დე̄მ გჷდეხ ამის, ქა ლოქ აცრჲელე ქორს კეთილს ამშა ლიკდე.

ქითქითაჲ ალ ბალახ კჷ̄ლთხი ლჷკელ ლი, ფათჳა̄რ ბალარ ხა̄რ ი კელ მე̄ნშგჳე ეჯჟი ერე ემ ქითქითი.

ქილჲაჳ ხოხალ ალ მეგემ ჲერხი აგის შჳანისა, ლხგ. გჳირილაჲ 1. ლეჩხ. «ქლიავი».

მეშხე ქილჲაჳ, ლეჩხ. «შავი ქლიავი», ლხგ. ორტოლო, - ღოდნაშო.

ქინძ ლეჩხ. «ქინძი».

ქინჯილოჯა ბალახ ლი, მეფხჟე ბალარ ხოხალ კურმუხოშა̄ლ.

ქირც 1 ნეცინ ლედერს ხაჯემ, მარა̄ აჯალ ხონცინა კაკლარ ხა̄რ, **похоже на кашу.**

2 ლეჩხ. «ოსპი», **чечевица.**

ქონდარ ფაფიაჲ კედნი ჟი. ამშა კაკლარს ნა̄ყუნი ნასყუნდ იკმარიხ, ლეჩხ. «ქონდარი».

ქო̄ნჩო̄ლ ალ ბალახს ბალარ ჟიბაჳ ხა̄რ ი კჷ̄ლთხჲა̄რა ლი.

ქორაფ ფხალ ლი, თჳეთჳნე ლი ი ლეზობდ ხაყა, ძღჷ́დს იცხემ.

ქოქო̄დი̄ლარ ლხგ. სოკ.

ქომპა (ლენჯე̄რს) ალ ბალახს ბალარ ჩიჩჳლა̄ ბალარშა̄ლ ხა̄რ, მარა̀ ხოჩულ გემამ ლი ლეზობდ.

ქუ̄რა ფიშირ ბალახ ერ ხეჩი̄ჭჳი სგა უშხჳა̄რ. ლეჩხ. «მოლი კარგათ ძირგადგმული».

ქუხჳარაჲ ლხგ. იცხ.

ქჷჩხ ალ ბალახ ხენჩჷდი ხოშა ნალა̈ლდ მანა̄შს, ქურუხ-მჷშხა ტყელ კაკლარ ხა̄რ ი ჩჳამშხე მანა̄ში ლიარს.

ქა̄ჳსი ჲერუ კამჷლზუმს იცხემ ი ქჳა̄სიდ ასყიხ. ნეცინ კაკლარ ხა̄რ გიმბაშშა̄ლ. კოჯო̄ლ ქჳა̄სიო̄ლარს ასყა̄ლიხ ამშა კელარშჳ ი იკმარიხ ლაჯე̄ლად, იმშა̄ჲ ლოი̄რი.

ქრისდე̄სისხლაჲ ნეცინ ლჷკცანჲელე ბალო̄ლარ ხა̄რ, კელ ფაფიაჲ; სგა̄მენ კელ ბა̄რლჳ ლი. ნაკჳიშ, იმე̄ჲ ლეხფედი, შიმდ ჩჳალფენი. ამნოჳშ ილფენიხ ზურალე̄ლ ნიქჯა̄რს.

ღ

ღამელაჲ (ჭჳე̄ლფს) კჷლთხია̄რა ნეცინ კელი̄ლარ ხა̄რ ი ბორჩხალაჲ, თხუმთე ლა̄ში̄ პარკი̄ლარ მურგჳალ. ალ ბალახ მეშხე ლი.

ღეჲ ალე ეშხუ ალაბზუმს იცხემ. მეკერი ნანგრი̄ კელ ხა̄რ სჳა̄რტი კელლეჟა ბალარულ. ამშა კელს ჩჳაცი̄რეხ ი იზბიხ. მე̄ჳარ მაშედ ლოქ ხა̄რ სგა̄ნჩუ მა̄რას ამშა ლიზობ. ეშხჳინ ჳიჯ ე̄რეს ათბჳეწა კარკისა ი ჩუ ლჷმდაგრო̄ლინ ესრენ, მარა̀ ოხკი̄დახ ღეჲ მასარდ, ხო̄მნახ ი ლიტხუნე ოხბინა̄სჳნა ი ჳიჯ ლჷჯკორ ოხტიხჳნა ქა. ამთა̄ნ მაშედ ლოქ ლი ღეჲ ჩი̄მიშ. ჟი ლოქ ა̄ჲდურე მა̄რას. რაჯ. «ღუსი».

ღედერ ლეჩხ. «ფსხვილი ცერცვი», бобы; — **მენგრე ღედერ** id.

ნეცინ ღედერ ამის ხჳა̄ჲს ალა̄შიხ ი იზბიხ ნა̄ყე̄ნდ მჷჯაბს. უჯბასი̄ ჩუ ხაყა ლეზობდ. ბა̄რდ ხა̄რ ი პარკალს იკდე, ლეჩხ. «წვრილი ცერცვი».

ღომლა ცაგ მჷმშხა ცაგ ლი ღომლა ცაგ ეჯლა ხაყხა, ბჷგიდ ლჷბ გიმყი.

ღო̄ლა 1 ალ ბალახ ჩიჩჳლას ხაჯემ, მარა̀ ძლჷდს იცხემ ჲალურდ. ეშხჳხენ ბალე ფათჳა̄რ ხა̄რ. კელი̄ ფათჳა̄რ ლი.

2 მენგრე ბალახ ლი, ჩიჩჳლა̄ მაჯო̄ნ კელარ ხა̄რ, ლეზობდ მა̄ ხაყა. ლუსუ «ორაზჷკ».

ღოღნაშო მეშხე ქილჲაჳ ლი.

ღოშუბლაჲ ამის ჭარხლი მაჯო̄ნ ბალე ხა̄რ, ფხალდ იხჳრიხ ი იზბიხ მჷჯაბს.

ღუმუ̄რ ლეჩხ. «ფიჭვი ან ნაძვი»; —

ღუმუ̄ლრა ლეჩხ. «ფიჭვის ან ნაძვის ხე».

ტახრა ლეჩხ. «მამალი ფიჭვი ან ნაძვი».

ნეზჳრა ლეჩხ. «დედალი ფიჭვი ან ნაძვი».

ლედმურ ლეჩხ. «სადაც ბევრია ფიჭვი და ნაძვი».

ღუმუ̄რი ტიკ, ღუმუ̄რი ჭჳემ ღუმუ̄რს ხოწიბ მურგჳალო̄ლარ ი მუჯო̄ლდრა, ღუმუ̄რი ლა̄ში ლი ალე. კა̄ლს: კიშდბა (ლსგ.).

ღუნი თხუმ ლსგ. სოკ.

ღუნი ნიჩჷ 1 ბალახ ლი ლეზობ, ნელშტა მტიმი ბალახს ხაჯეშ.

2 ალე ბალახ ლი, ყელი ნინშა̄ლ მუჯო̄დრა ბალარ ხა̄რ, ლეზობ მა̄ ლი, მარა̄ ჭერხი იზბიხ, დიართე ხოჩდიხ სგა.

3 ალ ბალახს ნაჩდუნდ ხაყა დიარიშ, ფოხორს ხაჯეშ, ხოშა მაშრი ბალე ხა̄რ.

4 ლსგ. სოკ.

ღჷალო 1 ქალაკოდაჲს ხაჯეშ, ლეზობ ლი ჩუ ლგფრან მგჯაბ.

2 ალ ღჷალოს ლეზობდ მა̄ ხაყა, წგრნი ფერიშ ლი.

ღჷა̄ნჭი მუჯო̄დრა თჷეთჷნე ძირალ ლიხ. ლაკანყი შჷდნიხ, ახჷრიელეხ ი იზბიხ. მუჭხჷი ლი. უჯბად ხაყა ლეზობდ. ლეჩხ. «ბუსკანტურა».

ღჷაშაჷე̄რა (კა̄ლს) ალ ბალახ ქოქოჩ-ქოქოჩდ გედნი ი ლახჷს გარ ხოხალ.

ყ

ყანტილო ლეჩხ. «წელიანი და უგემური კვახი, კანი რბილი აქვს».

ყატი ლეჩხ. «უბეწო ლობიო», **видъ лоби**; — ყატილო ლეჩხ. «უბეწო ლობიო».

ყიჷნულ ლსგ. იცხ, სოკ.

ყუბლაჲ ლეჩხ. «უფხო პური», ლსგ. კჷეცენ.

ყურნა ლსგ. გიცრი ყურნა.

ყურჭუმელაჲ ალ ბალახს თუთუნდ ხოჯეშ ბალარ ი გიმყი ხადლაბაჷა, გჷამი ბალე ხა̄რ, ლიცისა ჩუ იტურიშე ბალას ი ეჩანლო ყი იკჷშდენი ბალე აკჷედს ი ყი უდ აკჷა̄ნე ლიც ყიბაჷ.

ყჷაჷი ფჩხილაჲ ნეცინ ბალარ ხა̄რ, ჷოხრახუში მაჯო̄ნ ბალახ ლი.

ყჷადილაჲ ალ ბალახ ყელი ნინს ხაჯეშ, მგჯო̄დრა ბალარ ხა̄რ, ლეზობ ლი მერხელშა̄ლ.

ყჷალმა̄ნჩ ღჷა̄ნჭის ხაჯეშ. კჷ̄ლთხი კედ ხა̄რ ი მურგჷალ ბალე, ძირს ლეზობდ ხაყა.

ყჷალმა̄ნჩი თხუმისა ალ ბალახს მურგჷალ ბუძგუ̄ლარ ხა̄რ, ბალარ მაშრიალ ი ძლჷ́დარ, კედლი დონჭერ ხა̄რ.

ყჷარშალ ამის ჩუტ კაკლარ ხა̄რ ი ნაცხრილს თხუმყი ხეგნი.

ყჷასგ მიწაჷაშლშა̄ლ ძირალს იდე̄ს ქა̄მ დაბარისა ი ალ ძირალს იზბიხ უჯბად. მუჭხჷი ლი, ლსგ. პაშკ.

ყჷერაჲ ალ ბალახ კჷ̄ლთხი ლი ლგბალე || ლგბალ, ჭერუ ლუგურბა̄ჩე მურგჷალ ხოწიბ ეჩხენ-ამხენჩუ.

ყჷითლაჲ ლსგ. იცხ.

ყჷიყელი ბალე ლსგ. ბალე.

ყრიმბალაჲ ალ ბალახს თელდ წგრნი ბალარ ხა̄რ.

შ

შაჷბალახაჲ მერხელს ხაჯეშ. კეფაჲ ბუძგჷარ მა̄ ხა̄რ, ჩჷაბქჷე

ამშა ძირს ი ეჩა წჳენაჳშ ლჷშიხ გუნდაჲს აძღრეხ ი ეჭნოჳშ ნიქ-ჭა̄რს ი̄ჲრენიხ.

შაჳფსხალაჲ ლსგ. იცხ.

შაჳძირაჲ ალ ბალახ სიყვითლი ყაგ ლოქ ლი. ქა̄ივე̄ნეხ ი ეჩა ნაფე̄ნისა ბობშარს აბრა̄ლიხ. მუჭო̄დრა მეშხე ძირ ხა̄რ ი მურგჳალ ბალარ.

შამოლაჲ ალ ბალახ მერხელს ხაჭეშ ჩინოჳშ, მარა̀ ჰეფაჲ მა̄ ლი მერხელშა̄ლ. ყაგარ ლი ალე ქა ლუყლჳრი̄მბე მა̄ჲთჳა̄შ. თხუმ ერე̄სა ხეზგუნიხ, ამნოჳშ ყი იჭო̄ნეხ ი ხოჩა ხა̄რხ. მა̄ჲთჳა̄ მაზგა̄რს ხათრეხ ამშა წჳე̄ნას.

შამბ̆ ლეჩხ. «გახლართულ-გამოხლართული უდაბურ დიდ ტყეში სხვა და სხვა გაყვალი მცენარეები».

ლეშამბა ლეჩხ. «სულ ამგვარი, ზევით რომ სწერია».

შამბალიჰ ამის ნა̄ყუნჳარე ნასყუნდ იკმარიხ. სურნელარს ხაყლეხ. ხოჩა ქუნს ი გემს ლოქ ხაჳდი ნა̄ყუნს. იცხემ კჷ̄ლთხიდ, ლჷჲრჩხალ ლი ი ნეცინ კაკლარს იკდე.

შაწრა ალ ბალახს მაშრი ბალარ ხა̄რ ი ლენჭყისა ჰედნი ხოშა ნალალდ.

შარგაჲ კჷ̄ლთხი ლაჩეხ ლი, ლენჭყ ლა̄რე̄ლისა გარ ჰედნი.

შაქარო̄ლ ლსგ. იცხ.

შაშკჳლაჳ ქუნ ხოკან მე̄ჳარ ი ძღჷდს იცხემ, ლეჩხ. «შაშკვლავი».

შედგომელაჲ 1 გჳრიმბს ხაჭემ, მარა̀ მე̄ჳარ კოჭო̄ლე̄ლარ ლიხ, გჳრიმბი კეცხე̄ლარზუმ დეშ ლიხ. საყმაწჳილი ყაგდ იკმარიხ. ალე იცხემ ჰჳილე̄ლქა ი ჭჳინელ ჭჳედჳარყი.

2 ალ ბალახ ჰჳილე̄ლისა ჰედნი, გჳრიმბი მაჭო̄ნ ლი, მარა̀ ხოხრა ლი ტანდ ი დე თხუმს იჭო̄ნნე. ამის ყაგარდ იკმარიხ. წჳე̄ნას ითრეხ ზურა̄ლე̄ლ თოჲა ბეგარი მჷკჷლდი̄ნად.

შიარე მჷბრა̄ლჳნო̄ლ ალ ბალახს ნეცინ ბალარ ხა̄რ, ამნოჳშ შიარს იბრა̄ლხ ბობშარ საჸნი მჷქაფ.

შინდ შჳანს დე̄სა არი ალ მეგემ. ლეჩხ. «შინდი».

შჳარა ბალე ლსგ. ბალე.

შჳიდკჳირჲან ნა̄გილ სიმინდ ლი კოჭო̄ლ ტანაშ.

შჳიდკჳირა̀ნ ბოლოჰ [г. ბოლოკი], рѣдиска.

შგორი ლახჳს გარ არი ალე, рододендронъ. [ლსგ. შკერ].

შგჳიბ ლეჩხ. «რკო».

შდიხ ლეჩხ. «თხილი»; — შდიხჷ̄ნდრა ლეჩხ. «თხილის ხე».

შდუგჳი აჰჳედ დამბალ ბალახ ლი ი შდუგჳი აჰჳედი მაჭო̄ნ, ლსგ. მუფყულ.

შდჷმო̄ლ ლსგ. იცხ.

შგერ ლეჩხ. «შგერი» [ლსგ. შგორი].

შგუმელაჲ ბარდღალაჲ ბალახ ლი ი მა̄რად ლოქ ერ ლალე̄მას, ალე შიშდ ლოქ ჩუ იუურმანჯი.

შეეჟჳი დჳეხე ალ ბალახ სგელ ლი, ლუდჳბაბად არი.

შეეჟჳი ჭიშხ ალ ბალახ მჷფირწალოლშა̄ლ ლი თელდ. შეეჟჳი ჭიშხს ხაჯეშ.

ჩ

ჩაჲე̄ მეგემ ალე მჳანს მა̄დ არი, მარა̄ აშ გჳასმა შჳანარს აშა ჟახე. ლეჩხ. «ჩაის ხე».

ჩაბლაჲ (კა̄ლს) ეშ ბე̄რდჳე ქა ერ ლეხვედი ალ ბალახს, წჷრნი ფერიშ ლი, ქა ხეჭოჲნი გჳეცნა ნამშაჳს ი ჩჳადა̄ჳშე.

ჩალამ-კალამ ლეჩხ. «ლერწამი».

ჩა̄ჟი ჯოფაჲ ალ ბალახ კჷლხთის იცხემ ი ნეცინ ბალარს იგდე. ლჷდა̄ჳშა ჩა̄ჟს ხამდეხ შიჟჟი ი ჟახჩოჳი. ხოლა ძორს იზბი ი ხოჩულს კჷდე.

ჩა̄ჟი ბე̄რდღუ (კა̄ლს) აშა ბალარ ბე̄რდღუს ხაჯეშ, მარა̄ კელ დრუჳ ხა̄რ.

ჩა̄ჟი კჷც (კა̄ლს) ალ ბალახ აშ კჷცს ხაჯეშ, ხოშა̄ლ ლი ი თჳეთჳნა მულჳაჲს იგდე.

ჩა̄ჟი ნიჯრა ლსგ. ნიჯრა.

ჩა̄ჟი პიტნაჲ ლსგ. პიტნაჲ.

ჩა̄ჟი ჭუ ლსგ. სოკ.

ჩა̄ჟი ცაგ ლსგ. მჷცა̄ნგი, ცაგ.

ჩა́ჩუქ ბალახ ლი.

ჩაჩქუნ ალ ბალახს მურგჳალ ბალოლარ ხა̄რ, პიტნაჲს ხაჯეშ, ზჷსყის ლუქდურმი̄ნას მა̄ჲთჳა̄ ჟაგარდ იკმარიხ, ნამხურჳალას ლოქ იგედ ქა.

ჩაჩქჳ ალე ბილუნ ლიცი̄ლარისა არი ი აშა ჩუქჳა̄ნ კალხმარ ხეპჳჟენიხ. კჳატიე̄ლ იზბიხ ალ ბალახს. წჳანილ ფერიშ ლი.

ჩემლა (ბეჩუს) = **ჩიჩჳლა** (ლსგ., ლა̄შხს). ლა̄რე̄ლისა ხოხალ ალ ბალახ. აცი̄რეხ ი იზბიხ. ხაჯეშ ჩიჩჳლას.

ჩერეშტოლ ლსგ. იცხ.

ჩირგ куст.

ჩირგსაჳ ლსგ. ფე̄ნთქუ.

ჩირსდაჳ (ლენჯე̄რს) = **სისნაჲ** (ლსგ.) ლა̄შხს 1 განჭჳი მაჯონ ბალახ ლი.

2 (ლენჯე̄რს) ლჷკაცი ჟაგარ ლი ი ნამშიას ხოტხე სგა, მე̄ჳარ ლჷბალ კელ ხა̄რ, ალ ბალახს კუმაშ დე̄მ იზბი.

ჩიქჳნ ამის ბალარ ჳოხრახუშდ ხოჯეშ, ძირალ ხოჯჳდა ხა̄რ, ჩულჷშუოდს აშა ძირალს იზბიხ.

ჩიქჳნაჲ 1 ალე იშნე ყურძენშა̄ლ ტეჳნარს ი დეშდჳს ხალატ მე̄ჳარ ლეზობდ.

2 ალ ბალახ დეშდჳს ხალატ, დამბალ ლი.

ჩიჩუ̄ლ ალ ბალახ ბორჩხალაჲ ლი, ჲერუ გამგლდ ხონკლათხა, თხუმისა გოჭო̄ლ ტარო̄ლარშა̄ლ ხა̄რ მე̄ნშგჳო̄ლარ ი ბადლჳიო̄ლარ.

ჩიჩჳლა ამის ძღჷდ მენგრე გედ ხა̄რ ბა̄რღჳ ი ძღჷდ ბალარ მაშრი. ჟი ხაქჳცეხ გედს, ჩჳაცი̄რეხ ი იზბიხ, მარა̈ ჭილარს ე̄სა ოხრეკნი ლაზობჟი ამშა წჳე̄ნე ეჩქა̈ შიშდ ჩჳაჩჩჳელე || ქუხჳარს ხოკდე, ლუსუ «თეჲლი ბალდგრდან».

ჩიჩხჳ ძღჷ́დ გედ ხა̄რ ი თხუმისა ჩიჩხუ̄ლარს იგდე.

ჩიჭჷ̄ნდ ლეჩხ. «ტირიფი».

ჩჳე̄მლა (გა̄ლს) ალ ბალახ ჩიჩჳლას ხაჯემ, მარა̄ ხონცინა ლი, ლეცი̄რე ლი ი ლეზობ.

ჩხე̄ტი̄ ბალე ლსგ. ბალე.

ჩხჳა̄რი ჟა̈გჳე̄რი ტეფ, ლებდინად ხულჳახ ნაფთი მჷქაფ შჳანარს.

ც

ცა̄ჲრა ლეჩხ. «თელა».

ცა̈გ ლეჩხ. «ეკალი»; — **ლეცა̈გა** ლეჩხ. «ეკლების ხეები ბევრი» [«ეკლნარი»].

თჳეთჳნე ცა̈გ მე̄ჳარ სგჷრი ცაგარ ხა̄რ, ლჷჭგორ ბალარ მუჯო̄დრა, გედლეჟა̈ ცაგარ ხაჭიმ ი ძირალმჷჟი̄.

მუჭხჳი ცა̈გ ალე̄ი̄ ბალახშა̄ლ ლი, გუმაშ იჩეხ, ცა̈გ ლი, მარა̈ გეფაჲ ცაგი̄ლარ მა̄ ხა̄რ.

ღომლა ცა̈გ მჷშხა ცა̈გ ლი, ბჷგიდ ლჷგ გიმჟი.

ჩა̄ჟი ცა̈გ ლჷცა̈გ ლი, გჷ̄ლთხიდ იცხემ, ხოჩა ნალალდ ლიცრე ჭილთე გედნი, გედ ბა̄რღჳ ხა̄რ. ბალახ ლი.

ცა̈ნცი ბჷ̇გი ლი მე̄ჳარ ალ მეგემ. წჷრნი გაკლარს იშნე ი შინდზუმჳარს.

ცა̈ცხჳ ლეჩხ. «ცაცხვი»; — ცა̈ცხჳრა ლეჩხ. «ცაცხვის ხე».

ცერეცო ალე̄ი̄ ნა̄ჟუ̄ნი ლეჩომ სურნელ ლი. ხოჩა̈ ქუნ ხოგან ი ხოჩა̈ გემ ხა̄რ. ლარტამისა ალა̄შიხ.

ციჳალ მახე ნაგედ გჳეცენ ჲედ ქერ ი ჲედ მანა̄შ.

ცინჟა მეშხა გაკლარს იშნე (|| იგდე ალ მეგემ). ჩაიდ ასყიხ ამშა ბალარს || ამშა ბალარს ჩაიდ იჯმარიხ. ლეჩხ. «მოცვი», ლუსუ «ყარაშგილდი».

დემდჳე ცინჟა ალ ბალახ მენგრა მეშხა გაკლარს იშნე. ლეზობ მა̄ ლი.

ცინხაჲ (ლენჯე̄რს) ალ ბალახ ჩირსდაჳს ხაჯემ თელდ.

ცირსდაჳ (გა̄ლს) = 1 **ჟედი ნინ** (ლსგ., ლა̄შხს). ალ ბალახ ლახჳს არი ი ეჩქად ესრენ მა̄ჲდობჟი ლჷმგიდინხ ამის, ლჷმჯაბინხ ი ჟი მეტხას ლჷმზობინხ.

2 ალ ცირსდაჳ ეჯის მა̄ ხაჯემ, ლენჯე̄რს ერ ცირსდაჳს ხაყლეხ. ალე მე̄რმე ლი.

ციცუნი̄ლ ბაგუ̄ნდს ხოკდენი მურ-

გჷალდ მეჯოდრა ციცჷი აკჷედი მაჯონილარ ი ლეფაოთჷ.

ციცჷი აკჷედ კოჯარისა ხოხალ, ქოლბარდ კედნი, ჲერუ კამელ-თექა ლიხ ნანკლათხან კელარ ი კელარჟი ძირნეშ ჯოდი მე-ჷარ ბეგი ი ნეცინ ბალარ ხარ, თხუმთე ნალალდ ხოჯჷდა ბალარ ი ეჯჲარისა ხონხა თჷეთჷნე ბამბაჲ.

ციცჷი ტოტ ამშა ძირ ციცჷი ტოტს ხაჯეშ, ლეჩჩჷელას ალ ბალახ გარ ხამიდ შიშდ.

ციცქამურაჲ ალ ბალახ მებროდს ხაჯეშ, მარა თელდ ეჯჟი ნეცინ კელ მა ხარ.

ცხამ ამშა ლინჩედე ხოხალ კჷეცენს. ჩჷაბრუშე ი ჩჷაჟორე მარას. სურუ მუშჷრია ლი. ძარდჷალს აცხშერე, ლეჩხ. «დჷარძლი».

ცხარალე ლადფენალ ალ ბალახჷშ ალფენიხ თხუმე ფათჷარს ი ცხა-რალს, წერნი ფერიმდ ალფენი ალე. კჷიტიტოლარს იშნე ი ერ ეხხორნე ი ჩჷათბუქჷნე, ეჩანდო ალფენი. ჲერუ კამელზუმს იც-ხემ ალე. ლეჩხ. «ინა», ლსგ. ინა.

ცხეპ ლეჩხ. «ტეე».

ცხეპი თუთუნ ლსგ. თუთუნ.

ცხეპი მადდენა ნეცინ დედერს ხა-ჯეშ ი ცხეკარისა არი ჩჲაგ.

ცხეპი ჟაჷელაჲ ლსგ. ჟაჷელაჲ.

ცხუმ ალე ზექდ ლი ხოჩა, ლეჩხ. «ცხმელა».

ცხუმი ტოტ ალე თჷეთჷნე ლი ი ბაჟაჟი მაჯონ კან ხარ.

ძ

ძაგჷარაჲ ალ ბალახს ტეელ ბა-ლარ ხარ გიმჟი ლიტეეპაჷე ი ბალოლარს ძაგჷარ ხარ. ამის ჩაჟი «ჩამომრები» ჟაგარდ იკ-მარიხ.

ძალფანაჲ ალ ბალახ კელთხჲარას იცხემ, მუეჷთელ მულჷჲარ ხარ თხუმჷართე მუსგჷენ ჷარდი-ლარს ისჟი. ამის ხარშჷს ხე-ჩოხ, ჩჷაეჷთელე ი ხოჩა გემს ხაჷდი. «ეჷითელ კოშო» მექაფ იკმარიხ.

ძარდჷოლაჲ მუთთჷეთნე იბდერ ალ ბალახ ი ბალარ მაშრი ი კეცხთე სკერი. ამისი ლექაჩი ჟაგარ იკმარიხ.

ძელქჷა მეშხე მეგემ ლი.

ძერო ლსგ. სოკ.

ძინწარ ამშა ძირს შდიქრე მაზიგი ჟაგდ იკმარიხ, ბოძგჷრალ ძირ ხარ, ლსგ. წიმწარ.

ძირწითელაჲ 1 ალ ბალახს ნე-ცინ ღერ ხარ ი თხუმისა შდა-შალ ხარ მურგჷალოლ, მეჯო-დრა ი მელნი კაკლარ ხარ. ფეტჷს ხენჩედი ი ჩჷამლანე.

2 დამბალ ბალახ ლი ი გიმს ერ ხეფშენი, ეჩქა კედნი.

ძუმჷრლა მეგემ ლი. ყა̄ლჲჷნი ლჷრალდ იმგრგეხ. კაკლარ ხა̄რ განჭჯი კაკლარე მაჯჷნ.

ჭ

ჭაკარაჲ 1 ლსგ. იცხ.

2 მჷლნი ჲებ.

ჭალიკაჲ 1 ხოლა ბალახ ლი, კუმაშ დჷმ იზბი. ჩუ ე იზბი, ხოშჴრი.

2 ალ ბალახს კუმაშ დჷმ იზბი, მჷლნი ლი. ხამრე ყაგდ იკმარიხ მჷტრე მუხჴტად.

ჭალუნთირ (ლენჯჷრს) = ყელი ნინ (ლსგ, ლა̄შხს).

ჭა̄ნთურ (კა̄ლს) ყელი ნინდ ხოჯეშ ბალე, ძირ მუსტუნ ხა̄რ.

ჭანთჴირ (კა̄ლს) ალ ბალახ ყელი ნინს ხაჯეშ თელდ.

ჭანჭჴფი̄რა (ბეჩუს) = **ჭა̄ნჭოფ** (ლსგ. ლა̄შხს),

ჭა̄ნჭოფ = **ჭანჭჴფი̄რა** (ლსგ.) ბეჩუს, მეგემ ლი სგა̄მენ ბა̄რლჴ ი კაკლარ ჭგრნი ფერიშ ი ყაჴ ხა̄რ. ლეჩხ. «ჯანხველა».

ჭე̄ლა ბალახ ლი ფგრიყი ხოლა ლეზობ ხა̄რ კუმაშს, ლსგ. მჷშდია.

ჭელი შტიმ 1 თელდ ჭელი შტიმს ხაჯეშ ალ ბალახ, სგელ ბალე ხა̄რ ი ჭელი ფერიშ, ფათჴა̄რ. ქოლბდ ხოხალ ლიკედ.

2 ალ ბალახ ქოლბდ კედნი, ყელი ნინს ხაჯეშ, მარა ხონსგლა ბალე ხა̄რ ი ფათჴა̄რ, ფერდ ჭელი შტიმს ხაჯეშ ი ლაჭედდო̄.

3 ბალახ ლი ჭელი შტიმი მაჯონ. სგელ ლჷბალ.

ჭერექჴ 1 ჩაფჷლისა იკმარიხ შჴანარ ამის ნანხუნდ. ამურ მუშჴან მა̄რე დეშ გიჭ. ლეჩხ. «ჭერექო».

2 ქიში ნანგრი ლჷრ ხა̄რ ალ ბალახს. ჩაფლარისა ნანხუნდ ჭინდა̄რე მჷქაფ შჴანარს ალე ხა̄რხ.

დედჴ ჭერექჴ ალე ხონცინა ჭერექჴ ლი. ლეჩხ. რაჭჴისა «თომი».

ყჴიჩ ჭერექჴ (კა̄ლს) თხუმთე შდა ხა̄რ, ჭერექჴდ ხონგრა ლი, დედჴს მა̄ ხა̄რ შდა. ჩაფჷლისა ნანხუნდ იკმარიხ.

ჭიჴა 1 აბედშა̄ლ ლი ი ქა ერ ენჯაბი, აბედ ხეფსი. ხოჩა̄მდ ხებდინი ამის, ქა დჷმ ხედგენი.

2 ქა ლჷფრე მეგმი სოკ ლი, სგა ე ხებდინი, ქა დჷმ ხედგენი.

ლჷფხა̄ჲ ჭი̄ჴა ალ ჭი̄ჴას ლჷფხა̄ჲშჴდ იკმარიხ, აძლრეხ ტებდი ლიცისა ი ხოცჴენიხ ლჷფხაჲს ი ფხა̄რალს ლოქ ი̄ეი ეჩხენქა.

ჭიმჭარ მჷლნი ბალახ ლი მჷჴარ ი ამშა ძირს შდიქრე მაზიგი ყაგარდ იკმარიხ, ლსგ. ძინჭარ.

ჭიფ ჭიფი მეგემ იშნე სემი ლუმხურს, იზბიხ შდიხშა̄ლ, მარა მა̄რას ჩჴაყჷრე. ხამარ მჷჴარ იზბიხ, ლეჩხ. «ჭიფელა»; — **ჭიფრა** ლეჩხ. «ჭიფლის ხე»; — **ლეჭფერ**

ლეჩხ. «სადაც ბევრია წიფლის ხე» [буковая роща, буковый лѣсъ].

წიფრა ჩაჩ წიფი მეგმარს ხოწიბ ჯოდი თუეთუნე ჩაჩ ხაჯსშჷლ.

წიწკამუც დამბალ კელჷლ ხარ ალ ბალასხს ი კელლეჟა სემი წუებად თუთ არა ბალოლარ ქა მეფხყე ქორგაშჷლ, კელ ნეცინოლ ლი.

წიწმაც ნაქჷმ 1 დამბალ ჩირგჷლარ ლიხ, ჩუ ლგჭკორ ბალარ ხჷრ, ნეცინ ძირალ ი მგხიმ ლი, იზბიხ წიწმარიტშჷლ.

2 **ცხეკი წიწმაც** დამბალ ჩირგჷლარ ლიხ, ჩუ ლგჭკორ ბალოლარ ხჷრ ნეცინ ძირ ი მგლნი ლი, იზბიხ წიწმარიტშჷლ.

წიწმაცაჲ ალ ბალახ დამბალ მჷჯარ ი წიწმატი მაჯონ. ამის იკმარიხ ლუშხურჷმი ყაგარდ.

წურნი ლსგ. ბარუჯენ.

წურნი ლობიო ლსგ. ლობიო.

წურნი ძირაჲ ძირ წურნი ხჷრ, თელდ ჯოხრახუშს ხაჯეშ, მარა კაპრი ქუნ ხოკან, ჩჷყ ერ მოდ ენჯერჷნს, აკჯედმგყ ხაბემხ ამის ი დჷმ ლოქ ენჯერი.

წგწყა (კჷლს) ალე ლეცჷრიშჷლ ლეცჷრე ბალახ ლი ი ლეზობ. უმგჯლარ ამის მანჷში მუხჯბას ხაყლეხ.

წგწხა 1 ბალახ ლი ლეზობ, დაბარისა კედნი. 2 მუყჯსგურს ხაჯეშ, ლეზობ ბალახ ლი.

წჯადინელაჲ ნიჯრად ხოჯეშ ამის ბალარ.

წჯარ მანჷში კელარ კაკლარ ლუმდუნე. ამნოჯშ ჷნშგიხ ასჭჷლს ჩჷს მჯანს.

წჯიაჲ ალ ბალახ ისრს ხაჯეშ, კჷლთხი ლი მჷჯარ. ლატლარ ხაყლეხ.

წყუდინელაჲ ნეცინ ლგბალ(ე) ბალახ ლი.

წკგრპნაჲ ალე ცაგ ლი, სგა ლათლჷრაყი წკგრპნი ი ჩუჲბეჭკჯნი.

ჭ

ჭაგჯ 1 ხაჯეშ ალე ხახჯს, მარა ძირს დჷმ იდჷს. ლუსთ ი ლუფხჯ ამშა კელარს მეჲად იკმარიხ ნჷყუნიშჯდ ხახჯი მგქაფ. ლეჩხ. «ჭლაკვა».

2 ხახჯს ხაჯეშ, მარა ძირალს დჷმ იდჷს. ქოლბარდ კედნიხ. ლარტმალისა ხულჯახ ხახჯი მგქაფ ლეკმარიდ.

ლულხუ ჭაგჯ 1 ამშა ლურალ ხონკლათხა ლიხ ი ხონცინა აშ ჭაგჯდ, კედნი ქოლბარდ ი ანერგაჯიხ ლარტმალისა ი იკმარიხ ჭაგჯშჷლ ნჷყუნი ნასყუნდ ხახჯი მჯქაფ.

2 ალე თელდ ნჷრგილ ჭაგჯს ხაჯეშ, ლეზობ ლი, ნჷყუნი ნასყუნდ იკმარიხ.

ჭადუაჲ ლსგ. სოკ.

ჭაკუნტელ მუჭხჳი ჭარხალ ლი.

ჭანკაჲ დამბალ ლაჩუხ ლი, ძირ-წითელაჲშა̄ლ ბალარ ხა̄რ, არაკდ არი ამშა ძირი ნაბგი, ბერგ გარჯუშ ქუცე ამშა ძირს.

ჭა̄ნტი ჩულღჯე̄ბე კჳეცნა კაკლარ; ჭა̄ნტილობ ქრისდე̄ში სგობნე ლე̄თ ხოხალხ შჳანარს ი ეჯ ლე̄თ ჟი ხამზჳრიხ ჭა̄ნტის ი ეჩანლო-იზბიხ. ნაგად ლი აშ იჳანდჷ̄რან.

ჭანჭურ ბარუჳენდ ხონგრჲ ქი-ლჲაჳ ლი.

ჭარხალ ლეჩხ. «ჭარხალი», **свекловица**, ლსგ. ჭაკუნტელ.

კოჯა **ჭარხალ** ნა̄რგილ ჭარ-ხალს ხაჯეშ ამშა ბალარ, ძირ მა̄ ხა̄რ, ოვხალდ იხჳრიხ ლე-ზობდ მჳჯაბს.

ჭაფორ სემი ლჷშტიმ ბალახ ლი. ლახჳს გარ ხოხალ ი კუმაშს მა-შე̄ნა̄მ ალგჳაჩი.

ჭემ ლეჩხ. «თიჳა».

-ჭი̄მა ლსგ. დეშდჳეჭი̄მა.

ჭჷმინ (კა̄ლს)=**ქერ** (ლა̄შხს).

ჭჳერი ცხა 1 **горохъ полевой.**

2 ზერჩჳს ხაჯეშ, წჷრნი მუ-ლჳჲარს იკდე. ლეზობ მა̄ ლი.

3 პარკალს იკდე, კჳეცენს ხენ-ჩჷდი, ბალახ ლი.

ჭჳე̄რი ჭიშხ (ჭჳე̄ლოვს) ალ ბა-ლახ ნეცინ ლედერი მაჯო̄ნ ლი ჩინოჳშ, მარა პარკალ ხოხ-რო̄ლარ ხა̄რ ჭჳე̄რი ცხაზუშ.

ჭჳი̄ნი ლობიო̄ ნასყუნდ ხაყა ამის, მჷლნია̄რა ლი, ლეზობდ ხაყა, მჷწდა̄რ იკმარიხ. ქონდარი მა-ჯო̄ნ ბალახ ლი.

ჭკჷტაჲ ლსგ. იცხ.

ჭრელ ლობიო ლეჩხ. «ჭრელი ლობიო».

ჭრიანტელ ალ ბალახ წჷრნი ლი მე̄ჳარ, დამბალ ლი ი ლეზობდ ხაყა მჷჯაბს. ამის იხჳრიხ ი მერ-ხელს ხონჩჷდეხ ლენა̄ყუნიდ.

ჭუე̄რი (მულახს) მულმუ̄რო̄ლს ხა-ჯეშ, ამშა ოვხა̄რალ ცაგარშა̄ლ კეფეხ, გიმჟი ხადლებაჳა, **кус-тарникъ.**

ჭუიჳარ მახე მეკდე ბალახე̄ლ.

ჯ

ჯარსტეფლაჲ (კა̄ლს)=**დეშდჳე-ბუ̄რღუ** (ლა̄შხს) ბალახ ლი.

ჯაშკუტაჲ მეგემ ლი ალე ი ჟი ხეჭო̄ნი მეგემს სურომა̄ლ, მიჩა ნაჭო̄ნს ჟი ხათნე მეგემს, მურ-გჳალდ ხეჭო̄ნი მეგემს კეცოეჟი ი ჩჳაშგჳდი.

ჯემნაჲ ოვხალ ლი ლეზობ, მერ-ხელშა̄ლ ასყიხ ნა̄ყუ̄ნდ.

ჯერეჭ თიჳეთიჳნე შაბს ხაჯეშ, კოჯს ხა̄რ, ლოლჲა̄ქა პერპელი ჟაგდ იკმარიხ.

ჯერეჭ მეშხე ალე ჳოსრჲალე ლალიფენალ ლი ი ჩაფლარეშჷ̄.

ჯილმეხ ადრად ხოჯეშ ბალარ, კუმაშს მე̄ჳარ ხალატხ.

ჯი̄რა ლეჩხ. «მუხის ხე»;—**დეჯჲა** ლეჩხ. «სადაც ბევრია მუხის ხე»,

[дубовая роща, дубовый лѣсъ, дубрава].

ჯირმეხ 1 სიმინდს ხაჯეშ, მარა ალაშს გარ იცხემ, ნადირ ამნოჯშ ლოქ ისე̄ლჯე თხუმს ლუნთისა. ქერდ ხოშა̄მ ლოქ ალე ალგჯარი.

2 ალ ბალახს ლუნთისა ხა̄მნეხ კუმაშს დაცმულს მე̄ჯარ ლელრიბას ი შიმდ ყახჩოჯი, ჩიგარ წჯანილდ არი ლუნთ ი ჩაჯ. მაშე̄ნე ლენტხას ხოხალ. შკერს ხაჯეშ, მარა ხოდემბალა ლი.

ჯიჯლაყ ალ ბალახს იჩბიხ მეჯაბს მერხელშა̄ლ.

ჯიჯლაყაჲ ალ ბალახს ლეჩობდ ხაყა.

ჯიხორხაჲ მაშრი ბალარ ხოხალ მანკჯ ი ეჩანლო ყი იცხემ ი ძლედ მულჯაჲს იკდე ი ნამშაჯს ჩჯაყჯთელე ჩუ, ე დო̄მ ადყეგნიხ. ამის იჩბის მერხელშა̄ლ. ლეჩხ. «გლიხორხა».

ჯონჯახო ალე ბალახ ლი მემლან, ცხეკარისა ხოხალ ლიკედ.

ჯონჯოლ იშნე თოთ არჩხილრს ი მახა ლუფვხჯს ხაკჩე̄რეხ ი ლეჩობდ იკმარიხ, кустарникъ.

ჯორ-ცქლფა 1 ალ ბალახს მაშრი ბალარ ხა̄რ.

2 ბუ̄რლუ̄ მაჯო̄ნ ბალარ ხარ, მეწუ̄რალისა ხოხალ. ამშა ბალე სგელ ლი ი მე̄ნმგჯე ხაჯერდშა̄ლ.

ჯჯე̄ლა ბა̄რდ ხა̄რ ლეცაგ-ბ ქა ლო̄ჩი გარჯ ლი ლეჯჯე̄ლაქა.

ხ

ხაჯის 1 ამის ლექაჩყი ხადე̄სხ მახა̄მყი ი ჩისხს დე̄მ იხნე ქა.

2 ლა̄რე̄ლისა ხოხალ. მაჴე ლაქაჩს ხადე̄სხ, ჩისხს ლოქ დე̄მ ენხინნე. ლეჩხ. «ხავსი».

ხაბუჩრაკ ლეჩხ. «საჩამთრო».

ხადნულაჲ ლეჩხ. «უხარდნო ლობიო».

ხაჸიკბილაჲ 1 ალე ბალახ ლი, დამბალ ლი, ლეკცანჲელე ბალარ ხა̄რ ჯო̄დჲა̄რა, ლეჩობდ ხაყა.

2 ლსგ. სოკ.

ხარძილ ბალახ ლი დამბალო̄ლ.

ხარძირ ქო̄ლბდ კედნი ი ამშა ძირს მარგიმუში მექაფ იკმარიხ. თჯეთჯნე მულჯაჲ ხა̄რ. კანი ძჯალი ყაგდ იკმარიხ.

ხარძუკ (ჩო̄ლურს)=(ლა̄შხს) მეხმი̄რო̄ლ (ლსგ.).

ხოფრიხ ალ ბალახ მეგმარს ხეჭო̄ნი ი ფშალაჲს ხაჯეშ.

ხოჯურაჲ მეგემ ლი დამბალ, ხოხალ ბრეკალისა, кустарникъ.

ხუთდადაჲ ძლე̄დ დე̄რს იკდე, ბოყჯ ლი სგა̄მენ ი თხუმთე ბორჩხალაჲ.

ხულუგო ‖ **ხულუგ** ლეჩხ. «უფხოპური», ლსგ. კჯეცენ.

კ

კანი ნეწჯ ალ ბალახს ნიჯრად ხოჯეშ ბალარ ი ძირი̄, მარა ჭილ შა̄ ხოკდეხი.

კაკა ალ ბალახ დე მუჭხვი ლი ი დე მელნი, ნე̄სგა ლეყა თჳეთჳნა მულჳაჲს იგდე. მედგჳას ხაჯემ, ლეზოჲბ ლი.

კაკაჲ მურგჳალ ბალარ ხე̄რ ი თჳეთჳნე მულჳაჲ, ნანკლათხან ეშხუ კამელ გარ ლი. ლეზოჲბ ლი მახა ნაკედირჟი უჯბად ი მეჯაბი̄.

კერკლა ყჳიხ ქან.

კიმდბა (კე̄ლს)=(ლე̄მხს) **ლუმური**

ცირ (ლსგ.) ლუმჷრალს ხოწიბხ, ლე̄მი ლი ალე.

ჭულ ლსგ. სოკ.

ჭჳემ ლსგ. დი̄ნე̄ ჭჳემ; ლუმჷრი ჭჳემ.

ჴ

ჴარდელ 1 (ბეჩუს) || **ჴარდლი** (კე̄ლს, მულახს) = (ლე̄მხს) ჳერდელ (ლსგ.) ლეზოჲბ ბალახ ლი.

2 (მულახს) კელ ხე̄რ ალ ბალახს ძღჷდ ი ბალარს ქა ხაცი̄რეხ ი იზბიხ.